

Jälkileikkuuta Agricolan kielestä.

„Saattaa kuitenkin olla mahdollista, — että — joku toinen tutkija voisi minun leikkuu-alaltani vielä poimea hyvän joukon tähkiä.“

Ahlqvist, Kieletär, 1 vihko,
„Agricolan kielestä”, 1 sivu.

Se välillinen kehotus, joka löytyy Ahlqvist'in äsken viitauksissa sanoissa ynnä siinä seikassa, että hän sanoo käyneensä läpi ainoastaan Agricolan kolme pääteosta tätä erittäin valaisevaa ja huvittavaa kirjoitusta varten „Agricolan kielestä“, jolla Kieletär alkaa, ja lopuksi siinä, että hän tässä kirjoituksessaan on nähtävästi tahallaan jättänyt teonsanojen johto-opin ja koko lauseopin aivan koskettelematta, on saattanut minut ryhtymään Agricolan kielen tutkimiseen. Tämän, suomalaisen kirjakielen perustajan, kirjoista on minulla itselläni ainoastaan „Se Wsi Testamenti“, jokseenkin täydellisenä, jonka siis ensimmäiseksi ja kaikkein tarkimmin olen läpikäynyt. Hänen muiden kirjojensa tutkimiseen sain tilaisuutta tämän vuoden alusta ollessani sihteerinä siinä komiteassa, jonka tulee tehdä ehdotus kieliopetuksen yhdenmukaiseksi järjestämisestä oppikouluissa; tämän komitean, Helsingissä pidettyjen istuntojen välillä, edellä ja jälkeen oleskelin näet yliopiston kirjastossa, näitä teoksia lueskellen. Agricolan säilyneet teokset ovat järjestänsä lueteltuina:

Abckiria, 1542? 1543? (Leinberg'in painattama jäljennös; tässä lyhennetty: *Abck*);

Rucouskiria Bibliasta 1544 (lyh. *Rk.*);

Se Wsi Testamenti 1548 (lyh. *U. T.*);

Se meiden Herran Jesusen Christusen Pina, ylesnousemus ia tauuaisen Astumus, niste Neliest Euangelisterist coghottu, 1549 (lyh. *Piina*);

Käsikiria Castesta ia muista Christikunnan Menoista, 1549 (lyh. *Kk.*);

Messu eli Herran Ehtolinen 1549 (lyh. *Me.*);

Psaltari 1551 (lyh. *Ps.*);

Weisut ia Enustoxet Mosesen laista ia Prophetista Wlos-haetut, 1551 (lyh. *We.*);

Ne Prophetat Iaggai. Sachar Ja Maleachi, 1552 (lyh. *Pr.*).

Järjestäessäni niitä muistoonpanoja, joita tein mainittujen kirjojen kielestä, olen ylimalkaan jättänyt pois kaikki semmoiset seikat, jotka Ahlqvist'in kirjoituksessa jo ovat esiteltyinä; lukija elköön siis tässä odottako täydellistä Agricolan kielen esitystä, jommoisen aikaan-saamiseen vaadittaisiin monta vertaa enempi aikaa, kuin minulla on ollut. Varmana pidän, että joskus vielä, ehkä muutaman vuosikymmenen kuluttua joku tutkija ottaa tehdäksensä perinpohjin selkoa vanhimmasta kirjakiielestämme, jota se kyllä ansaitsee; tätä nykyä „eloa on liian paljo, mutta työväkeä on vähä“. Kenties tämä kirjoitus yhdessä Ahlqvist'in esityksen kanssa siihen asti täyttää kipeimmän tarpeen, vaikka mielelläni myönnän, että moni tärkeäkin seikka on saattanut jäädä huomioon ottamatta, kun Agricola'n oikeinkirjoitus on niin suuresti horjuvainen, ja painettu teksti niin täynnä painovirheitä, että tutkija ylimalkaan ei uskalla ottaa lukuun omittuisia ilmiöitä, ennen kuin ovat useamman kerran hänen silmänsä pistäneet.

Ään-teistä ja niiden merkitsemistavasta on aivan vähä lisättävää:

S-äänne sanojen alussa merkitään joskus *sz*:lla; esim. *szosioline*, *szijitti*, *szanuet*, UT., Luc. 1 ja 5: 5¹. — *Sz* tavataan joskus *tz*:n (= *ts*:n) asemesta; esim. *kuszui*n UT. 3 s.; *wapiszemat* Ps. 19 b; *en napisze* Ps: 26 b. — Hyvin usein tavataan *n*:n ja *r*:n jäljessä *ss* vasten nykyistä käytäntöä; esim. *canssa* kansa, *lenssi*, *ionssega*, *tunssisim*; *iyrsseuet*, *kersse*, Rk. y. m.

Äänelliset kovat kerakkeet *b*, *d*, *g*, ovat yleisesti käytännössä nykyisten äänettömien *p*:n, *t*:n, *k*:n asemesta nenä-äänten

¹ Numerot UT:ssa merkitsevät lukuja ja värssyjä, joita jälkimmäisiä olen ilmoittanut v. 1873 painetun Raamatun mukaan, koska Agricolalla ei ole värssyjakoa; muissa teoksissa sekä numerot että kirjaimet (A, B, C, i, ii, iii, j. n. e.) ilmoittavat lehtiä, vieläpä lehtien ensimmäistä sivua, jota vastoin toisen sivun merkiksi olen numerojen ja kirjainten jälkeen liittänyt *b* kirjaimen.

jäljessä niissä muodoissa, joissa ei saata odottaa konsonantin pehmenntä; esim. *ombi* (mutta *onopi*), *wanhenbi*, *swrembata*, *ymerins*; *szoonda*, *makunda*, *linduri*, *syndi*; *quina*, *ionga*, *kuningan*, *poismengen*. Päätteissä ja joskus muuten tavataan yleisesti myöskin *d* *t:n*, harvoin *r:n* jäljessä; esim. *minuldani*, *hanelde*, *kurkisteldaua*, *kieldepi*, *caikiualdias*; *surgeuden*. Sitä vastoin *dh* ja *gh* ilmestyvät yleisesti siinä, missä on odotettava *t:n* ja *k:n* pehmenntä, jonka tähden meillä on syytä olettaa, että *h* ei tässä ole „äännettömänä (*b:n*), *d:n* ja *g:n* pönkkänä“, vaan osotuksena, että *d* ja *g* tässä ovat henkiäänteitä, pehmeitä, aukollisia, toisellaisia kuin yllämainitut; esim. *ei taidha*, *coh-dhata*, *yimmerdhys*; *walghistapi*, *teghen*, *wdhen werghan tilghalla*; semmoissa sanoissa kuin *ei lughietajisi* Rk. 327, *ylghien*, *sulghie*, *nälghiest*, *ierghien*, kirjaimet *ghi* epäilemättä merkitsevät enemmän palataalista, *j:n* kaltaista kurkku-henkiäännettä (= *ǰ*), joka jo Agricolan aikana oli alkanut muuttua *j:ksi*, päättäen semmoisista esimerkeistä kun *teien* (lue *tejen* = *teen*) UT. Marc. 11: 33, *luijetteleman*, *puietettu*, *culieskeluat*, Rk. 47, 51 b ja 53. Että pehmenntämerkki *h* hyvin usein jääpi pois, esim. *taida*, *wergan*, *nägyte* näytä, *sigijte* sijitä, ja päin vastoin joskus tavataan pehmenemättömissäkin muodoissa, niinkuin *molembhaden*, *synghy* synkeys, se ei saata meitä kummastuttaa, kun tiedämme, kuinka horjuva Agricolan oikeinkirjoitus yleensä on. Paitsi *gh:ksi*, *gh:ksi* ja *ij:ksi* eli *i:ksi* (= *j*) pehmenntään *k* joskus maullakin lailla; esim. Rk:ssa: *aijghwonut* 80, *aijwoim* aiomme 3, *tuhaan* 58 b, *pelolla* 65 b. — Sanojen lopussa on usein *d* tai *dh* nykyisen *t:n* sijassa; esim. *ed*, *edh*, *mwretudh sydemed*, *päädh*, *haiotetudh*. — Muutamissa vartaloissa ilmestyy *gh*, *g* nykyisen vartaloon kuuluvan *j:n* tai *v:n* asemesta; esim. UT:ssa: *welghisteni* Matth. 25: 40, *welgilleni* Matth. 28: 40 (mutta nom. *welij*, *velij*) Marc. 5: 37; 6: 3; *wäigyyt* Luc. 11: 54, *wäghy-*, *wägy-*, *wäghu-* Luc. 20: 20, Ap. T. 9: 24; 20: 3 ja 19; 23: 16 ja 21; *wlgocat* ulvokaat Jac. 5: 1; Rk:ssa: *wäighy* ja *porgharit* 363.

Samoin kuin nykyisessä kielessä useampitavuisten nominien mon. genetiivissä ja partitiivissa, vaikuttaa lyhyen diftongin lopussa oleva *i* konsonantin pehmenntä yleisesti sekä taivutuksen että johdon alalla; esim. *lowuij*, *luopui*; *waellaisis* vaeltaisi; *wosicunnainen*, *semmodhoinen*, *kerueinen* kärpänen, *oruoi* orpo, *ylessöveinen*, *ohitzekeueiset* (mutta *sööpe*, *kieupe*).

Vokaalisoinnusta on paljo poikkeuksia semmoisia, että matala vokaali, tavallisesti *o* tai *u*, tavataan korkeavokaalisen sanan päätteessä; esim. Rk:ssa: *yllytoxesta*, *pyhitoxexi*, *ylistos* 183, *äritoin* 183 b, *märetoin* 188, *sytytoxen* 184 b, *peretoinda* 255; *lehennuijsim* 195, *iellenswetenuit* 195 b; *lymii* UT. Joh. 6: 15.

Nykyistä *i:tä* toisessa tavuussa vastaa hyvin usein *e*; esim. *etze*- Rk. 215 ja 361 b; *iyrsse*- Rk. 361; *kersse*- Rk.; *oppe*- Abck. ja Marc. 1; *pychke*- UT. Col. 2: 14; *pyrke*-, *pyrcke*- UT. Luc. 10: 41; Rom. alkupuhe; Col. 3: 2; Philipp. 3: 12; Rk. 204 b; *solme*- Rk. 361 b; — *yxenens* Rk. 347 b ja muutenkin usein; *ristinaulettu* Abck. 5, *caiselan* Me. Diiiii (mutta *caisila* Eiiiii). Vertaa illatiivin päätteisin. — Joskus Agricola näkyy käyttävän *e:tä* myös korottoman *y:n*kin asemesta; esim. *keendeken*, *kien-deken*, *kendeken* kääntykään, Me. D, Db ja Dii; *lymenyt* UT. Joh. Ev. 5: 13.

Monikon *in* edeltä saattaa tekijännimien loppuvokaali *a*, *ä* kadota, vaikka edellisessä tavuussa on *i*; esim. *paluelijst* palvelijoista UT. Joh. 18: 26; *panettelia* lue panettelijia Rk. 85; *panettelijta* Ps. 22; *paluelij* palvelijoita Rk. 100.

Nominien johto-opin alalta otamme puheeksi ensiksi *oi*-päätteiset. Ahlqvist mainitsee: *armoi*, *cuckoi*, *curoi*, *isoi* ja *orui*; näihin lisäämme *enoi* Pr. 29; *ropoi* UT. Matth. 10: 27; Marc. 12: 42 ja Kk. gb; *talo* UT. Eph. 2: 22 ja *taloinmies* We. 100 b; *Wkoi* (jumala) Ps. c (mutta kahdesti *Vkon*); *auoi* yhdistyksessä *auoipäin*, *auoipein* UT. 1 Cor. alkupuhe ja 11: 13; kolmitavuinen *kartanoi* Ve. 7; tähän johtomuotoon kuuluu luultavasti myös se *viero* (*vieroi*?) sana, joka tavataan esim. Rk. 280 b ja yhdistyksessä *vieroinholhoija*, *wieroinhohoia*(!) UT. Tit. 1: 8 ja 1 Piet. 4: 9 ja joka merkitsee samaa, kuin vieras, kesti. Tälläisten sanojen taivutuksesta on muistoonpanoissani seuraavat esimerkit: yks. gen. *armoin*, *cukoin*, *curoin*; yks. part. *armoia* (lue armoja), *ropoia*, *ropoija*; yks. transl. *taloizi*; yks. ill. *ropoin*; mon. nom. *isoit*. Joskus puuttuu loppu *i*; esim. *cucko*, *armo*; — *curoi* (pro *curoi*) Rk. 88, ja *isut* (pro *isoit*) Rk. 53 ovat ehkä painovirheitä.

Äiti sanalla on paitsi nominatiivia *eitei* myöskin *eiti* UT. Matth. 27: 56; suffiksin edeltä näkyy *i* katoovan; esim. *eitens*, *eiteni* UT. Marc. 3: 31 ja 34.

Neitsyt sanan yleisenä vartalona näkyy olevan *neitze* (lue

neitsee); esim. UT. Luc. 1: 26 ja 27; Rk. Fii; Kk. kiii; joskus tavataan alkuperäinenkin vartalo; esim. *neitzyden* Rk. 45, *neitzydheni*, *-ns* We. 63 ja 66; yks. nom. *neitzy* on esim. Rk. 369 b. Muttu tämän johtomuodon ohessa käytetään myöskin toista deminutiivimuotoa *neitzö*; esim. Rk. Fv.; 5 b; 159 b; 165 b ja 166; 132; 163; 167 b; 374; 378.

Ahlqvist mainitsee *-itse-* eli *-hitse-*päätteisiä nomineja 4:nnellä sivulla: *nisähitzet*, *omahitzes*, *jokahitzesta*, *wertaitzeni*; minun muistoonpanoissani on: *iocahitzelle* UT. Matth. 25: 15, *iocaitzen*, *-s* We. 67 b ja 106; *mieleitzes* UT. Hebr. 10: 6; *nelkeitzet* Rk. 233; *omahitzens* UT. Eph. 1: 14, *omahitzes* Rk. 118; *synneitzit* UT. Matth. 9; *wertaitzeni* UT. Gal. 1: 14; *wertaitzes* Ps. 49 b, *wertaitzet* We. 57, *werdahitzexi* Rk. 142; *wihileitzit*, *-tzimet*, *-tzydhen* Rk. 188 b; UT. 1 Cor. 15: 19; Jac. 5: 1; *ychteitzille* UT. Marc. 7: 2. — Tämöisten sanojen nominatiivi on *-inen-*päätteinen, ja tyypistynyt vartalo *-is-*päätteinen, niinkuin nykyäänkin; esim. *iocahijnen* Rk. 79; *wihileinen* UT. Rom.* 7: 24 ja 330 b; Rk. *synneiste*, *-ten*, syntistä. *-ten*. Omituinen yks. nom. *wihileitze* tavataan Rk. 245 ja 323 b.

Tekijännimiä, *-ri-*päätteisiä huomattakoon: *heikuri* pehmeä, veltto ihminen UT. 1 Cor. 6: 9; *nisuri* rintalapsi We. 65 b; *pilcuri* Ps. 23; *sickuri* lauseessa: *ei hen ole s.* ei hän käytä itseään sopimattomasti, UT. 1 Cor. 13: 5, on ehkä sama, kuin *sikuri*, sikain kaitsija UT. Marc. 5: 14; *ylitzekeumeri* Ps. 25; väärä muodostus on nähtävästi *culcuia* kulkuri Ps. 38.

-ime, *-in* päätteen syntyä päätteistä *ja* ja *me* näkyy todistavan *elään* sanan täydellisempi muoto *elleieme*, *eeijeme*, *eläieme*, tyypist. *eleien* jne. (lue *eläjame*, *eläjän*), joka nykyisen lyhyemmän rinnalla usein tavataan; esim. UT. Joh. Ilm. 4: 6, 7 ja 8; Ap. T. 10: 12; Hebr. 13: 11; Rk. 9 b, 53, 292 b; We. 97 b ja 115; lyhennetyt muodot, semmoiset kuin *elein*, *-de*, *-den* eli *-ten*, *eleimen*, *-este*, *-et* tavataan esim. UT. Ap. T. 11: 6; Rom. 1: 23; Ilm. 4: 6; 7: 19. Myöskin tavataan *avoim* sanan vanhempi muoto *auoion* (lue *avojon*) UT. Rom. 3: 13; *auoiomille* (lue *avojomille*) UT. Ap. T. 9: 8.

Teonnimistä ansaitsevat mainitsemista: (*mahto*;) *madhon* (lue *mahdhon*) mahdollisuuden? Rk. 271 b; *miestappu* UT. Luc. 23: 19; *walu* valo We. 39 ynnä muualla; — *toiwocest* toivosta UT. Ap. T. 12: 11; *hangistoxen* (sodan) varustuksen Ps. 41; *hallitsus* itsensä hillitseminen, puhtaus UT. Gal. 5: 22; *vartiuxen*

vartion, vartiakunnan UT. Ap. T. 12: 10. Pääte *-mus* on hyvin suosittu, enemmän kuin nykyään; esim. *sotimus*, *glitzekeumus*, *glesnousemus*, *astumus*, y. m. m.

Deminutiivien johtopäätteenä on *-ise*, *-inen* (eikä *-se*, *-nen*) myöskin kaksitavuisen kantasanan jäljessä; esim. *calaisita* kalasia UT. Marc. 8: 7; *isoikerueinen* iso kärpänen UT. Marc. 3, loppuselityksissä; *cuckaijnen* Rk. 205 b.

Ominaisuudennimien johtopäätteessä on usein *d* eli *dh* nykyisen *tn* asemesta semmoisissa kohdin, joissa ei saata odottaa pehmennyttä tavuun sulkeutumisen seurauksena; esim. illat. *hywuydeen* Rk. 279; yks. nom. *hirmusudhes* hirmuisuutesi Rk. 94; yks. nom. *totudhens* Rk. 54. Semmoiset suffiksilliset muodot kuin genet. *laupiudhes* Rk. 306, akkus. *iimalattudhen* Rk. 19 y. m., olisivat silloisen kielen mukaisia, vaikka pehmenemättömässä vartalossa olisikin ollut *t*, koska suffiksit silloin eivät kumonnet konsonantin pehmennyttä. — Kerran tapasin *dh:n* monikossakin, *in* edessä: *corkeudhista* korkeuksista We. 23 b.

Ahlqvist mainitsee yhden passiivisen karitiivi-adjektiivin *tuttamatoin* tuntematon, joka löytyy esim. UT. Ap. T. 17: 23; minä tapasin lisäksi toisen: *nächtemettömelle* näkymättömälle UT. 1 Tim. 1: 17. — Säännöllistä *iimalotoin* nominatiivia vastaa säännötön mon. gen. *iimalattoidhen* Rk. 117 ja 117 b, johon verrattakoon ominaisuudennimi *iimalattus*.

Liittosyntyisissä sanoissa on muutamia adjektiivista ja substantiivista syntyneitä, jotka ansaitsevat huomiota: *ialopeura*: *ialoistpeuroista* Rk. 86 (peura = petra = peto); *omattiedhot* omattunnot Pr. 6; *aukiasmaas* erämaassa Ps. 55 b. — *Kunta* nykyisen *kausi* sanan merkinnössä esiintyy sanassa *lepopoieukunta* sabbatti UT. Ap. T. 1: 12; *wosicunnaisilla* *Wasicoilla* We. 121 b. Muista mainittakoon *erimaa* erämaa We. 22; Me. Diii; *käsialainen* astia UT. 1 Piet. Ep. 3: 7; *orientappura* hyvin usein.

Ne nykyisen kielen sanat, joiden nominatiivi ja tyypistynyt vartalo päättyy äänteisiin *e'*, ovat usean vanhan murteen todistuksen mukaan alkujaan kahta eri lajia; toiset ovat melkein kaikki verbeista johdettuja päätteellä *(e)ke*, tyypist. *(e)k*, toiset ovat enimmäkseen alkuperäisiä, alkujaan *(e)se*, *(e)s* tai *(e)he*, *(e)h* äänteillä päättyviä. Myökin Agricolan kielessä on erotus niiden välillä huomattavana. Edellisissä, johdannaisissa,

ei ole *h*:ta, vaan nominatiivi päättyyn pelkkään *e*:hen, ja taivutusvartalo on supistunut *ei-* tai *ee-* (*e-*)päätteiseksi; esim.

(*anne:*) *andexi* Me. Db ja Ciii

(*ane:*) *anees, aneen, aneilla* (yks.) Rk.: 161 b, 169, 155 b

(*ase:*) *sotaaseit* (mon. akk.) Rk. 271 b

(*este:*) *esteit* (mon. part.) Rk. 280 b

(*canne:*) *candeit* (mon. part.) Rk. 76

caste, castein (yks. gen.) UT. Marc. 11: 30; Rk. 61 ja 176 b;

— mutta *castehen, -hens, -hesta*, Rk. 147, 293 ja 382

(*catze:*) *ylencatzetta* Rk. 366

lähde, lächten, lechtein, ja -ten (yks. gen.), *lechteis* (yks. iness.),

lechteste (el.), *lächteedh* UT. Joh. 4: 6; Rk. 61 b, 134 b,

147, 176 b

noudhe: mielennoudhe, -nouteksi Rk. 59 b; UT. Matth. 17,

loppuselityksissä

(*nuhdhe:*) *nuchteit* (mon. nom.) Rk.; *nuchteitomaxi* Rk. 198 b

paiste, paijstein l. *-ten* (yks. gen.), *paijstella* UT. Rom. alkupuh.;

Rk. 120 b, 121 b, 198

(*puhe:*) *puhete, puhein* (yks. illat.), *puheilla* (yks. adess.) UT.

Rom. alkupuh.; Rk. 234 b, 274 b

sadhe Rk. 61

(*sidhe:*) *siteista, -eille* (yks.), *siteit* ja *siteet* UT. Ap. T. 20: 23;

Rk. 62 b, 64 b, 216 b; — mutta *sitehille* Rk. 228 b

(*tähdhe:*) *techtexi, techteit* tähteet Rk. 117, 211

(*waate:*) *waatein* ja *waattehen* (lue: *waattehen*; yks. ill.), *waat-*

teins l. *-nsa* (mon.? akk., gen., ill.), *waatein* (mon. gen.)

UT. Marc. 2: 21; 11: 7 ja 8; 5: 27; 6: 56; Rk. 158 b;

We. 103; — mutta poikkeavainen on yks. gen. *waathen*

UT. Luc. 5: 36

(*walwe:*) *walweis* Rk. 132 b

woidhe, woiteen, woiteilla (mon. adess.) Piina Bb; Rk. 131 b,

136 b

Jälkimmäisten nom. ja typistynyt vartalo on tavallisesti *eh*-päätteinen, *t:n* edessä *ech-* tai *ec*-päätteinen; ja typistymätön vartalo on samalla useimmiten supistumaton, *ehe*-päätteinen; esim.

helleh, hellecte, heltehen Rk. 61 b; Me.; UT. 1 Piet. 4: 12; Rk.

67 b; — mutta *helle, heldeel, helteet, helten* Rk. 34 b; 67

b; 217

imehet, imches, ilmehctes (mon. gen.), *ilmehitens* UT. Matth. 21: 15; Rk. 14 b; 46 b; 65 b; Ps. 6; — mutta *imeelisie* Rk. 55 b

catehesta kateudesta Rk. 348 b

cupeheni Rk. 285; Ps. 25 b

lainehes Rk. 38

mureh, murechta, mureheksi -hessa, -hesen, -het UT. Marc. 4: 17;

Joh. 16: 6; 2 Cor. 2: 1 ja 2; 7: 10; Ap. T. 20: 23; Rk.

37; — mutta *murhe* Rk.; *murheisens* (mon. ill.) We. 130 b

pereh, perectes, perches, -helliseksi UT. Matth. 10: 36; Rk. 124 b, 125 y. m.; — mutta *peren, perheen* Rk. 363

rakehet, -hilla Rk. 61 b; Ps. 56

tarpehexi, -het, taruechten Rk. 52 b; 220; 303

terueh, -hne, UT. Marc. 5: 34; Rk. 287; — mutta *terue* UT.

Rom. alkupuh.

toorehnans Ps. 39 b

waieh aidhan vaiheaidan UT. Eph. 2: 14

waleh, walechta, walehit UT. Rom. alkupuh.; We. 126; Rk. 76

wenhen, mutta *wenees* UT. 5 s.

Nelitavuisia tähän kuuluvia ovat:

candelecta, -lehella Rk. 37 ja 58

perkelehelde Rk. 177, mutta myös *perchelelde* UT. Marc. 1: 13
äpärehi äpäreitä Kk. biiib.

Nominien deklinatsioonista mainitsemme seuraavat seikat:

Yksikön partitiivin päätteenä on sivukorollisen lyhyen vokaalin jäljessä tavallisesti *-ta*; esim. *caupungitas, Ierusalemita, wahingota, swrembata* (vert. *wäkwembe* väkevämpää), *walettuta* Rk. 31; 86 b; 366; Ps. 78. Harvinaisia ovat sellaiset yks. partitiivit kuin *pelkota* Rk. 275, *keskydhes käskyäsi* Rk. 175 b (kahdesti) ja 241.

Omituinen, typistyneestä *us*-päätteisestä vartalosta syntynyt yks. essiivi on *raatelussa* We. 33 b.

Illatiivin päätteenä on *i*-päätteisen diftongin jäljessä paljas *n*; esim. yks. *ropoin, puhein, waattein* (ks. *-oi-* ja *-e'*-päätteisiä sanoja); mon. *wanhoin leilein, paikkoin, helpoin* keinoihin UT. Matth. 9: 17; Marc. 2: 22; 8: 10; Ps. 41 b. Samoin *pään* päähän Rk. 132 b, mutta *mahan* maahan Rk. 15. — Mon. illat.

päätteenä näkyy olevan *-sen* sanoissa *hambaisens*, *wihoisens*, *murheisens* Ps. 117; We. 115 b, 130 b.

Mon. 1 gen., *-dhen*, *-den* päätteillä syntynyt, on paitse Ahlqvist'in mainitsemilla yksitavuisilla vartaloilla myös kahdella seuraavalla: *tieden* teiden, *töödhen* ja *tödhens* töiden, *-nsä* UT. Matth. 16: 27; 22: 9 ja 10; Rom. alkupuh. sekä 9: 11. Typistävissä sanoilla on tämän sijan päätteenä nykyisen *-ten* päätteen asemesta *n:n* ja *l:n* jäljessä *-den*, niinkuin sopii odottaakin; esim. *sydenden*, *eleijenden*, *äpeiumalden*; mutta huomattava on, että *r:n* jäljessä on *t:n* sijassa usein pehmeä *dh*, eikä ainoastaan äänellinen *d*; esim. *tyterdhen*, *woordhen*, *surdhen*, *iurdhens* Rk. 47; 158 b; 327 b; *wordhen* Ps. 74 b. Joskus muodostavat typistävät sanat mon. 1 genetiivin typistymättömästä vartalosta; esim. *noorein*, *hulein*, *monein*, *swrein* UT. 1 Cor. 3: 1; Hebr. 13: 15; Rk. 158 b; Kk. diiib — jolleivät tämmöiset muodot ole metatesin kautta syntyneet 2 genetiivin muodoista *noorien* j. n. e. Välistä on nähtävästi kaksi 1 genetiivin muotoa yhteen sulatettu; esim. *tiedein*, *tiedhein* teitten We. 27 b; Me. Eiiib ja Eiii; *woortein*, *woordein* UT. Marc. 5: 11; Rk. 56; *wanhimbaiden* UT. Marc. 15: 1; *wskomattomaidhen* 1 Cor. 6: 6; *caickeiden*, *pyheidhen* pyhain Rk. 113; 213, jommoisia kontaminatsiooni-muotoja kuulee vielä nytkin lapsilta. Samantapainen on *engelittein* UT. Marc. 8: 38. Huomautamme että *tuhat* sanalla on mon. 1 gen. *tuhanten* Abck. iii, joka muoto on selitettävä syntyneeksi samasta *tuhane*, *tuhan* vartalosta kuin *tuhania* tuhansia, jonka muodon olen kuullut eräältä syntyperäiseltä länsisuomalaiselta.

Monikon 2 genetiivin päätteenä on usein *-ten*, joka ehkä kuitenkin on luettava *-tten*; esim. *apostoleiten*, mutta myös *-litten*, *-lein* UT. Ap. T. 2: 42 ja 43; *andimiten* We. gb, *hyperiten* Me. Diib. — Omituisia tämän sijan muotoja ovat *heikkoijdhen* *fangeidhen* Rk. 259 b ja 302.

Monikon partitiivilla saattaa joskus olla päätte *-ta* lyhyen diftongin jäljessä, kaksitavuisissa sanoissa; esim. *casuwoitans* UT. Marc. 14: 65; *utuita* juttuja UT. 2 Piet. 1: 16; *lahioita* Rk. Lyhyen *i* vokaalin jäljessä on kolmi- ja viisitavuisilla vartaloilla, siis sivukoron jäljessä, *-ta*, *-te* (lue *-tä*) tai paljas *t*; kaksi- ja nelitavuisilla vartaloilla, siis sivukorottoman tavuun perässä, on päätteenä *a*, *e* (lue *ä*), joka saattaa supistua monikon *i:n* kanssa: esim. *sairakita*, *pienemite* UT. Marc. 6: 55; 1 Cor. 6: 2; *wai-*

uaisita tyhmiä ihmisiä; luterilista; hengellisiä, iankaikisista; seke näkyneistä ete näkymättömistä; jumalattomista Rk. 360 b; 173 b; 172 b; 287; 79; *wihollisia, ruokotellut* rukoilevia Rk. 105 b, 143 b; *opettajat* (lue *opettajia*), *taruittaja* Rk. 99 ja 260; *wlcon-cullatuijt paluelij* — *saarnaita* (lue *palvelijia, saarnaajita*) Rk. 100; — *nite Tyrannit Sangarit ia Jumalattomit* — mutta *Jumalisi* Ps. 35 b; *panettelijat, sortaita* Ps. 22; *Gutzeuita ia Lesse-seisouita*, mutta *äperähi* Kk. — Poikkeavaisia ovat esim. *wihileitit ihmisit* Rk. 188 b. Sitä vastoin esim. *kirouxit, ruokuita* Rk. 78 ja 123 b, ovat säännöllisiä, jos *o* ja *u* yhdistetään diftongiksi. Huomattava on *panettelia* panettelihoita Rk. 85.

Komparatsioonin alalla on huomattava muoto *enäy* enämpi UT. Marc. 12: 33; Ap. T. 19: 32, joka on selittävä välimuoto *enämpi* ja *enää* muotojen välillä, samoin kuin Agriolan *ylistey* yhdistää muodot *ylistävi* ja *ylistää*.

Vasen sanan tyypistymättömänä vartalona on sekä *waseme*, esim. UT. Matth. 27: 38; Marc. 10: 37, että *wasema*, esim. UT. Marc. 10: 40.

Komparatiivi *parambi*, joka vastaa translatiiviverbiä *parane-* (pro *parene-*), tavataan esim. UT. Marc. 9: 42 ja 43.

Muoto *ielkinne* viimein UT. 1 Cor. 15: 8 on tietysti superlatiivin *essii* *jälki* sanasta, josta superlatiivista adjektiivin *jälkinmäinen* on johtunut.

Pronomiopissa kiintyy huomiomme etupäässä suffikseihin. Yksikön 2 persoonan suffiksia tavataan paitsi Ahlqvist'in mainitsemia *s* ja *ti* muotoja, — joista jälkimmäinen aina liittyy nominatiivina tai akkusatiivina olevaan tyypistyneeseen vartaloon, esim. *totutti* Rk. 216, *oikeutti* Me. Aiiib, *rakkautti* ja *wisahutti* Rk. 278, *walkeusti* Rk. 216, *ymberileickausti* Rom. 2: 25, *perechti* Rk. 156 b — myöskin kerta jälkimmäisen äänellinen sivumuoto *di*, esim. *sydhendi* sydämesi Rk. 137 b, ja *ns* (jos *n* lienee suffiksiin luettava); esim. *sinun hengens cansa* UT. 2 Tim. 4: 22; *sinun edestens* UT. Luc. 22: 32 ja Piina Bii; *sinun norudhens* (genet.) Pr. 20 b; *sinun tedhens* sinun tähtesi Ps. 30 b.

Tuntuva poikkeus nykyisestä kielestä on, että suffiksit eivät kumoo konsonantin pehmennystä; esim. UT:sta *synnis* (mon. akk.) Marc. 2: 5; *wanhemans, emenens* (akk.) Luc. 18: 29; *tygens* Luc. 1: 56; *heiden nähdens* Ap. T. 1: 9; — Rk:sta yks. genet. *poians, seurakunnas, lais, pahateghon, kädes, tahdos*

ja *tadhos*, *poias* (hyvin monesti), *wäens* Fv, 1, 2 b, 16, 23 a, 28 b, 118 b, 119 b, 120, 140 b, 141, 204, 278 b, 339; — yks. tai mon. akk. *tähdens*, *kedense*, *lais*, *nahans*, *elghiens*, *wäens*, *hwdhonsa*, *pahateghom*, *poias* Piii 3, Fiii, 15 b, 18, 36, 41, 51, 56 b, 120; — mon. nom. *ialghans*, *ialgane*, *aallos*, *woodhes* 15, 17 b, 38; — partikkelit *tyuense* tykönsä Giii, *sinun tehdes* 2 b; Ps:sta: yks. akk. *lais* 142 b, *tehdes* ja *tehdens* 30 b. Tämmöisten muotojen ohessa löytyy tosin, vaikka harvemmin, semmoisia, joissa konsonantin pehmennys on kumoutunut suffiksin liittyessä sanaan; esim. *teiden nächten* UT. Ap. T. 5: 16; postpos. *techteni*, genet. *ialcas*, akk. *keteni* Rk. Fiii b, Fv. (3), 6 b; *oman tachtons peresti* We. 122.

Semmoiset pehmentyneet muodot kuin nom. *seuracunnas*, *kätke perikummas* Rk. 154 ja 122 b, ovat harvinaisia erehdyksiä, kun jätämme pois luvusta ominaisuudennimet, joiden johtopäätteissä on muutenkin *dh* tai *d* nykyisen *t.n* asemesta.

Outoja monikon nominatiivin muotoja suffiksin kanssa ovat *pahattekonit* Rk. 322 b; *kielden* Rk; *waldamiestens*, *pämienstens*; *kuningains*, *pämiehins*, *pappeins*, *rikkahins* We. 87, 134 b, 121 b y. m.

Ahlqvist jo huomauttaa muotoja *omallas verelläs*, *omansa himonsa*, joissa suffiksi on liitetty sekä pääsanaan että attribuuttiin. Näistä esimerkeistä saattaisi päättää sen tapahtuvan ainoastaan *oma* sanan ollessa attribuuttina; että niin ei ole, nähdään esimerkeistä *sinun pyhes tadhos ielkihins*; *Sinun Iumalises sanas leijspe* Rk. 339 ja 357 b; kerta on suffiksi liitetty ainoastaan attribuutteihin: *henen Iumalises ia Iselises szoosion* Rk 330; — *racas poias* — *cautta* Rk. 141 (monesti) on myöskin luultavasti luettava *rakkaas* jne.

Se sanan yks. illatiivina on hyvin usein tuo vieläkin Hämeessä tavallinen *siehen*; esim. UT. Luc. 2: 38; Joh. 5: 4; 1 Cor. 14 loppuselityks.; 1 Thess. alkupuh.; 2 Piet. 1: 10; 2: 12; 3: 12; Rk. 15 ja 243; Kk. biii. — Mon. nom. on joskus *nee*; esim. UT. Matth. 13: 4; 14: 18 ja 19.

Demonstratiivipronomini *tai* on vielä käytännössä; esim. Rk. Fv (2); Ps. 70; We. 116; Kk. hiiiib; mon. nom. *nai* tavaan Me. Diii.

Interrogatiivi- ja relatiivipronomineista huomautamme: *ketä*, gen. *kennen* relatiivisena Ps. 16 b; *neitzen tyge* — *cunga*

nimi Rk. Fii; *quinen Kuningasten* We. 96 (alistettu kysymys). *Joka* sanalla on myös mon. genet. *ioijnenga*.

Indefiniittipronomini *muu* kuuluu mon. genetiivissä sekä *mwinen*, *muijnien* että myös *mwnen* ja *muijnein* Rk. 371; datiiivi-genetiivi *muine* muille Ps. Aii b näyttää, jollei se ole painovirhe, viittaavan siihen, että tuo omituinen mon. genetiivin päätte *-nnen*, *-nen* ei ole muuta kuin latiiivin päätte, niinkuin toiselta puolen esim. Sortavalan tienoissa sanotaan *sinnen*, *tännen*. Omituisia indefiniittipronominia ovat: *iotacan* jotakin (kieltolauseissa) UT. Marc. 13: 15; *cukaikenens* UT. Matth. 12: 32; *mite kutakin* mitä ikänä UT. Matth. 14: 7; *molomat* molemmat UT. Rom. alkupuh.

Verbien johto. Kaussatiiviverbeistä huomattakoon: *alanda-* alentaa Rk. 63 b ja 64; *cohdhenda-*, *cohenda-*, *codhenda-*, nostaa, kohentaa, ojentaa UT. Marc. 9: 12 ja 27 y. m.; *lehdette-* (lue *lähdettä*) lähettää UT. Matth. 10: 40; Joh. 1: 22; *loputtalo-* lopettaa UT. Luc. 13: 32; Rk. 26; *seisette-* (lue *seisättä*) seisattaa UT. Ap. T. 8: 38; *lasketta-* kivittää UT. Joh. 8: 59; *heräyttä-* herättää UT. Marc. 4: 38 ja 39; Rk. 195 b ja muutenkin usein.

Refleksiivisten verbien alalla olen huomannut lukuisan sarjan, jota tietääkseni ei ole tätä ennen kielitieteessämme esitetty. Äänne- ja Muoto-oppini ensimmäisessä painoksessa esittäissäni sellaisia refleksiivisiä muotoja kuin esim. *autauta*, *antausi*, huomautin, että ne edellyttävät *-ut(e)-*päätteistä vartaloa *-utu-*päätteisen rinnalla olevaksi; ja Budenz kirjassaan *Az ugor nyelvek összehasonlító alaktana* lausuu I vihkon 94 sivulla sen mielipiteen, että suomenkielen *-untu* päätteessä on seuraavat ainekset: refleksiivinen *u* + frekventatiivinen *nt* + refl. *u*. Ne muodot, joita nyt käyn esittelemään, yhdistävät ja selittävät molemmat äsken mainitut johtomuodot; niiden johtopäätteenä on näet *unde* (kerran *unda*), jossa silmännähtävästi on refl. *u* ja tuo suomalais-ugrilaisissa kielissä yleinen frekventatiivinen *nd*; tällaiset vartalot ovat typistyväisiä, ja vartalon typistyyessä täytyy *n:n* kadota (vertaa *kolmante* : *kolmant* : *kolmat*), niin että typistynyt vartalo tulee *ut-*päätteiseksi ¹.

¹ Sittemmin näyttää *n* saattaneen kadota typistymättömästäkin *-unde-* l. *-unte-*päätteestä, päättäen sellaisista nykyisessä kirjakielessäkin tavallisista muodoista kuin *antausi*, *kokousi*, *vetäysi*, ja Kajaanin tienoilla,

Samoin kuin tätä nykyäkin semmoiset muodot, kuin *harjaantua* ja *harjaantua* ehtimiseen vaihtelevat, samoin *unde* päätteen *u* jo silloin saattoi sulautua edelliseen vokaaliin, niin että varsinaisen refl. tunnus joutui kokonaan kadoksiin. Ja tämä seikka oli luullakseni syynä, että *-nde* päätteen jälkeen ruvettiin liittämään toistamiseen refl. *-u*-päätettä, ja siten saatiin *-ndu*-tai *-undu*-päätteisiä muotoja, jommoisia jo Agricolakin käyttäällä mainittujen rinnalla, esim. *huckandu*-, *ilmandu*-, *cocondu*- ja *cocoundu*- *lisendy*-¹. Ne *unde*- eli *nde*- (kerran *nte*-)päätteiset refl. verbit, jotka Agricolan kirjoissa olen huomannut, ovat:

eraunde- eroutua UT. Ap. T. 16: 4; Rk. 169; *erande*- UT. Ap.

T. 23: 7 y. m.; Rk. 76

ercaunde-: *-nnehet* Kk. k iii

hapande- UT. Luc. 13: 21 (erehdysmuoto?)

hariaande- tottua UT. Matth. 17: 24

heickounde- heikontua UT. Joh. 7; *heickonde*- UT. Room. 4: 19

huckaunde- hukkaantua, hukkaa Rk. 53 ja 184 b; We. 116 b;

huckande- UT. Matth. 24: 35; Marc. 13: 31; Rk. 57 ja

357 b; We. 86 ja 92; *huckunde*- UT. Luc. 81: 32

hätende- hätäytyä UT. Luc. 15: 14; Rk. 205

ilmaunde- ilmaantua, tulla ilmoitetuksi UT. Luc. 1: 65; Room.

10: 20; Rk. Fiii ja 265; We. 88 b; *ilmande*- Room. 2: 5;

ilmaunde- Rk. 361 b

cokounde-, *cocounde*-, *cocowunde*- UT. Matth. 24, Selit. c; 26: 3;

Marc. 1: 33; 3: 20; 4: 1; 6: 30 ja 33; 7: 1; 10: 1; Luc.

22: 66; Ap. T. 20: 7; Rk. 100 b, 107 b, 139 b, 218, 267,

97 b, 62 b; Ps. 124; We. 84, 89 b, 92 b ja 120; Piina Bb;

cokonde-, *caconde*- UT. Matth. 27: 17; Joh. 18: 20; Ap.

T. 13: 44; 14: 1; 20: 8; Rk. 52 b ja 86; Kk. hiii b; Ps.

22 b ja 73 b; Piina C iii; We. 38 b

liseynde- Rk. 262; *lisende*- UT. Room. alkupuhe; Rk. 255; Kk.

diib; *lisente*- Rk. 221 b

secaunde- UT. Room. 7: 3 (kahdesti) ja 4; 1 Cor. 5: 11; Kk. c;

secande- UT. 1 Cor. 5: 9; Kk. Cib (kahdesti)

sokeunde- tulla sokeaksi Rk. 233 b

kand. Lönnbohm'in ilmoituksen mukaan, käytettävistä *-uteisi*-päätteisistä konditionaalimuodoista, niinkuin *antauteisi*.

¹ *-indy*-päätteisiä refl. verbejä olen huomannut kaksi: *serkeindy*' We. 53 b, ja *piseinyt* (pro: *piseinyit*) pysäytyivät We. 1 b.

poiswierande- vieraantua UT. Eph. 4: 18.

Tällaisten verbien taivutuksesta panen tähän seuraavat esimerkit:

Akt. ind. prees. yks. 1 p. *mine sokeunnen*; 3 p. *ilmande, lisende, secaunde, huckandepi*; mon. 1 p. *cokounnen*; 3 p. *coko(u)ndeuat, huckaundeuat*; — kielteinen muoto: *ettei* — — *secaunne* Kk. c.

Ind. impf. yks. 3 p. *era(u)nsi, hapansi, ilmaunsi, koko(u)nsi*; mon. 3 p. *era(u)nsit, ilmaunsit, koko(u)nsit, -nsijt, -nssit*.

Konj. impf. *eteej me huckansisim*.

Imperat. yks. 3 p. *lisenteken*; mon. 2(?) p. *erandekat*.

I inf. *erauta, liseyte*.

III inf. illat. *hucka(u)ndeman, huckundeman, hätendemen, seca(u)ndeman, ilmaundeman, lisendemen, koko(u)ndeman*.

IV inf. *cocoundemisen, lisendemisen*.

II partisipi (apuverbin tai kieltosanan kanssa, perfektiä, pluskvamperfektiä tai kielteistä imperfektiä muodostamassa) *hariaannut, heicko(u)nnut, ilmaunnut, cokonnut*; mon. *cokoundeneet* t. *cokoneet, nercaunnehet, hätendenet, poiwierandeneet*.

Joskus on verbin merkitys refleksiivinen, vaikka puuttuu refleksiivinen päätte; esim. *ilmestenyt* nähty UT. Matth. 9: 33; *sosittanut*, mielistynyt, suostunut UT. Ap. T. 8: 1; *ia site he cauhistauat* We. 105 b.

Frekventatiivisista *ele*-päätteisistä verbeistä ovat huomattavia:

coitele: *coidhellut*- koin syömät. UT. Jac. 5: 2

culdele, *cwldele*- eikä *-ndele*

rucole- pitkällä *o*:lla, esim. UT. Marc. 5 ja muuten

tactole- lyhyellä *o*:lla: *eike tahdoluot* Kk. 14 b, 15 b, UT. Joh. 21: 18

teettele- teeskennellä (itsensä), muodoksi pitää (pitkät rukoukset) UT. Luc. 20: 47; 2 Thess. 2

teexele- (*rucouxita*) Rk. 366; *teeskele*- vaikuttaa Marc. 16: 20.

Nykyisen kielen kaksitavuisista *o*-päätteisistä verbeistä usea on Agricolan kielessä *oi*- eli *oij*-päätteinen, siitä syystä, että frekventatiivinen johtopäätte *i* silloin vielä säilyi *o:n* jäljessä, joka vokaali juuri *i*-päätteen vaikutuksesta useimmiten

on syntynyt alkuperäisemmästä *a*-sta. Tässä luettelen kaikki muistoon panemani *oi*-päätteiset verbit yhdessä, huolimatta siitä, että toiset näkyvät syntyneen verbeistä, toiset suorastaan tekeytyneen nominivartaloista.

aicoi- UT. Ap. T. 2: 23; Ephes. alkupuh.; Rk. 3; Ps. 22 b ja 26 b; — mutta *aighwonut* Rk. 80; *aighonut* Ps. 10.

auoi- paljastaa: *auoitun* pään We. 4

haawoi-(?): *haarwoittu*, *haawoijttu* haavoitettu; ehkä *haawoitta*-verbin tyypistyneestä vartalosta, vertaa *hawoitetut* We. 75, tai kenties *haawoitse*- vartalosta

cainoij- hävetä? katua? Rk. 318

catkoi- katkoa UT. Marc. 223; Rk. 79; Ps. 8

cauoij- pelätä: *cauoijtta* pelättävä Rk. 209

kietoij- Rk. 214 b

lahioi- lahjoa We. 90 b

lahoi-(?): *lahoinut* lahonnut We. 97

lihoi-: *lihoiman* Proph. 22 b

lumoi-: inf. *lumoiä* Ps. 39 b

paijskoi- lyödä Rk. 228 b

pilckoij-(?): *pilcoittu* tahrattu Rk. 236

pisoi- saastuttaa UT. 1 Cor. 8: 7; Rk. 258 b

sekoj- sekautua UT. Joh. Ilm. 2: 22

waaroi- varoa, karttaa, kavahtaa Proph. 32 b; We. 74.

wacoi- koetella, vakoa Ps. VII b

waroi- varoa, pelätä UT. Matth. 26 selityks; Luc. 12: 46; Philipp. 1: 14

wesoi- vesoa Ps. 67 b

wieroij-, *weroij*- vieroa Rk. 45 ja 238 b

wiskoi- priiskoittaa UT. Hebr. 10: 22; Pk. 64 b

witsoi- lyödä vitsoilla Rk. 132 b; We. 50.

Momentaaniverbeissä *ta*-päätte joskus vastaa nykyään tavallista *hta*-päätettä; esim. *katzatta*- katsahtaa UT. Matth. 14: 19; 19: 26; Luc. 6: 10; *cauatta*- kavahtaa UT. Matth. 16: 12; Luc. 12: 15; *seisatta*- seisahtaa UT. Matth. 20: 32; Luc. 18: 48; samassa merkityksessä *seijsättä*- Rk. Fiiib; — samoin *läketty*- läkähtyä UT. Luc. 8: 33. — Muutamat verbit, joita nykyään käytetään *htu*-päätteisinä, olivat Agricolan aikana *chta*-, *cta*-päätteisiä: *heirechte*- häirähtyä, hairahtaa UT. 1 Tim. 1: 6; *ilachta*- ilahtua Rk. 256 b ja ennenkin; *pacachta*- pakah-

tua, haljeta, puhjeta UT. Matth. 9: 17; 24: 32; Ap. T. 1: 18; *tapachta-*, *tapacta-* lukemattomia kertoja *uat*, *man*, *nut* ja *con* päätteiden edellä; ind. impf. muodostuu aina ja muutamat muut muodot joskus *tapachtu-* *tapactu-* vartalosta.

Translatiiviverbeistä mainittakoon *pahane-* UT. Marc. 4: 17, josta *pahanos* Marc. 9: 43, *vanhane-* UT. Joh. 21: 18, joissa samoin kuin yllä mainitussa *alanda-* verbissä alkuperäinen *a* on pysynyt *e*:ksi muuttumatta, *vaickene-* vaieta UT. Marc. 1; 3: 4; 4; *iulke-* (lue *julkee*) olla rohkea UT. Room. 10: 20.

otta- ja *oitta-*päätteiset kolmitavuiset (ja nelit.) verbit jakautuvat Agricolan kielessä muistoonpanojeni mukaan seuraavasti; a) *otta-*päätteisiä ovat:

haijotta-, *haiotta-* UT. 2 kert. muistoon pantu, Rk. 9, 18, 137 b; Ps. 13 b

cadhotta- Rk.

carckotta-, *carkotta-*, *karcotta-* (sanasta *carco-*, lue *karkkoo-* paeta) UT. 1 kerta; Rk. 5 k.

kirwotta- Rk. 82 b; *kinotta-* Ps. 18 b

cokotta- odottaa Rk. 6 b

corghotta- UT. 3 kertaa

maiotta- majoittaa We. 133 b ja 134

odhotta- Rk. 82

osotta- UT. 7 kert.; Rk. 117 b; Me. 1 ja Ps. 2 kert.; *osutta-* Rk. 274 a

pingotta- Rk. 138 b

ruskotta- UT. 1 kerta

silotta- silittää (lasta) We. 127 b

wihotta- olla vihantana ja kukoistaa Rk. 205 b; We. 92; Ps. 25

wirghotta-, *wirgotta-* UT. 2 kert.; Rk. 282 b; Ps. 14 (kahdesti)

ja nelitavuuinen *wahingotta-* Rk. 161 ja muutenkin.

b) *oitta-*päätteisinä olen huomannut käytettävän:

armoitta- UT. 1 kerta.; Abck. (huom. kantasana alkujaan *oi-*päätteenen)

(*arvoitta-*;) *arvoittele-* heittää arpaa Rk. 136 b

eroijtta-, *eroitta-* UT. 4 kert.; Rk. 94; Pr. Aiii (vertaa *eroitca* erotkaa Ps. 4 b)

hawoitta-, *haavoittaa* We. 75

harioitta-, *-ttele-* UT. 1 kerta; Ps. 1 kert.

- helpoitta*-? Rk. 230 b (kenties passiivi sanasta *helpoij*-)
ilghoitta- (*jostakin*) inhota (*jotakin*) Ps. 78 ja 80
ilmoijitta-, *ilmoitta*- UT. 3 kert.; Rk. 101; Ps. 18 b ja 32 b;
 Pr. 11; — mutta *ilmotta*- UT. 2 kert.
kiihoitta-, *yleskiihoitta*- UT. 1 kert.; Ps. 55 b; Pr. 16 b
kirioitta- UT. 1 kert., Rk.
 (*kiuoitta*-:) *kiuoittele*-, kiivoitella, olla vihoissaan
kiluoitta-, *-ttele*- UT. 2 kertaa; Rk. 375; — mutta *kiluoitus* UT.
 1 kert.
pahoitta- Pr. 20 b; UT. monesti
secoitta- UT. 1 kert., *seghoitta*- UT. 1 kert.
tarcoitta- Ps. 13
tasoitta- Piina, Aiii
tawoitta- UT. 2 kert.; Rk. 125 b; 164
teroijitta- Rk.
werhoitta- Ps. 49
wihoijitta-, *vihoitta*-, vihastuttaa UT. kahdesti; Rk. 4 b ja 5;
 Ps. 55
wieroitta- UT. 1 kert.; Ps. 119 b
wipoitta-: *yemberinsw*, pyörtää ympäri We. 114 b.

aia- l. *aija*- (lue *aja*-)päätteisiä ovat muutamat verbit, joita nykyinen kieli tavallisesti käyttää supistuneina; typistynyt vartalo on *ait*-päätteinen. Minä olen pannut muistoon seuraavat:

- auaia*-, *awaia*- UT. Joh. 10: 21; 2 Cor. 2: 12; Rk. 336; 32;
 Ps. 25 b; Me. Diii
halaiia-, haluta Rk. 177 b; Pr. 22; Ps. 73
 (*hocaia*-:) *hoghaijten*-, *-ta*, huoaten, *-ta* Rk. 175 b ja 288
hylkeije- hylätä Rk. 185 b ja 245
 (*caijpaia*-:) *caijwajitta* kaivattaa, tulla syytetyksi Rk. 228 b
calaija- kalata, kaikua Rk. 216 b
karckaija-, *carcaia*-, *carkaia*- karata Rk. 90; Me. Fii; Ps. 29 b
 ja 117
cochtaija- kohdata, kohdella UT. Room. alkupuh.; Rk. 174 b ja
 214 b
 (*lackaia*-) *lacaita*-, lakata, herjetä Rk. 284 b; Me. D b; We.
 11 b
lepeie-, *-ije*-, *leueie*-, *leweije*-, levätä Rk. 9; 177 b; 213; 213;

213 b; We. 135; Kk. fii; Me. Diii; UT. Marc. 14: 41;

Luc. 12: 19; 23: 56

louckaija- Rk. 282 b

lyckeie- lykätä UT. 2 Cor. alkupuh.

osaija- osata, löytää Rk. 104 b

palaija- UT. Marc. 13: 16; 14: 40; We. 35 ja 93

ryppeie-: vlosr. ryypätä We. 112

rämeie- Pr. 11

syseie-, -eije- UT. Marc. 13: 25; Luc. 13: 5; Rk. 41, 78, 299 b

(*tembaia-* :) *poistemmaita* temmata Kk. jii b

waaraia- varottaa We. 74 b

waraija- Rk. 62 ja 97

äckäie-, eckäie-, eckeije-, äkätä UT. 9 b; Ps. 79 b; Rk. 313 b.

Tämmöisten verbien taivutuksesta annan seuraavat esimerkit:

Akt. ind. prees. yks. 1 p. *eckeijen*, 2 p. *waaraiat*, 3 p. *syseije*, *lyckeije*; mon. 1 p. *osaijamma*, 2 p. *waraijatte*, 3 p. *cochtaijauat*; *halaijauat*, *syseieuet*; — kielteisiä muotoja: *ett äckäis*, *ei auaiä*.

Ind. impf. yks. 3 p. *auaij* ja *auasi*, mon. 3 p. *leueisit*.

Konj. impf. *cochtaijaijsi*, *palaiaisi*, *louckaijasi*; mon. 3 p. *rämeiesit*.

Imperat. prees. yks. 2 p. *lewä* (lue *levää*); mon. 2 p. *lacaicat*, *leuüitkete*; — kielt. yks. 2 p. *elcke lepeije*, 3 p. *elken palaitco*.

I inf. *auaita* l. *awaita*, *palaita*, *lacaita*, *poistemmaita*, *syseite*, *leucite*.

II inf. instr. *hoghajten*, *hyleiten*; iness. *lakaijtesan*, *palaijtesans*.

III inf. illat. *cochtaiaman*, *palaiaman*, *leueiemen*.

I partisipista johtunut adj. *carcaiauaiset*.

II part. *sysäinyt*.

Pass. ind. prees. *auaitan*, *syseiten*.

Ind. impf. *auaittijn*.

I inf. *caijwaijta*.

I part. *halaittapa*.

II part. *syseitty*.

-*itze*-päätteiset Agricolan käyttämät verbit vastaavat osaksi nykyisiä *ise*-päätteisiä, osaksi muunlaisia taikka ovat kokonaan kadonneet; semmoisia ovat:

astaitze- huomata Ps. 73 b
hangitze- hankkia, varustaa Ps. 68 b
helpoitze- auttaa Rk. 76 b; Ps. 4 b
herroitze- herrastaa We. 18
heräitze-, *hereitze*-, herätä Rk. 75 b; Ps. 3 ja 30 b
hirmutze-(!) hirmutella Rk. 362
(homaitze-?) homaitan huomataan Kk. kii
ihoitze- himoita, haluta UT. 1 Piet. 1: 12
lijuhakoiitze- Rk. 190 ja ennen; *lehocoitze*- Ps. 4
napitze- napista UT. Matth. 20: 11; Marc. 14: 5; Job. 6: 43
rangaitze- UT. Marc. 8: 32; Room. alkupuh.; Rk. 35 b, 66,
 194; — mutta *rangaise* UT. Matth. 17: 18 ja 18: 15
soghaitze- sokaista UT. Room. alkupuh.
tauaroitze- koota tavaroita UT. Luc. 12: 21; Jac. 5: 3
tukitze- tukita Ps. 39: b
walghaitze- : *ylesw.* valaista Rk. 222 b, 265, 267 b, 301 b
wapitze- vapista UT. Marc. 5: 33; Rk. 9 b; Ps. 113 b; We. 124
watitze- vaatettaa UT. Luc. 12: 27 ja 28
wimmitze- villitä? UT. Ap. T. loppuseilyks.: *wimmitziet*.

Tämmöisten verbien tyypistynyt vartalo on joko *itz-* tai *is-* tai *it-*päätteinen; esim. *wapitzcat*, mutta *wapisko*, *rangaitzenut* l. *rangaitzut*, mutta *rangaistu*; *homaitan* huomataan. Joskus nämät verbit käyttävät tyypistymätöntä vartaloa tyypistyneen asemesta; esim. *tauaroitzenuet*; *rangaitzenut*. — Myöskin *ise- ja aise-*päätte oli silloin jo käytännössä; esim. *capise-*, *kymise-winise-*; *häweise*, *repeise-*.

ta- ja *ti-*päätteillä johtuvissa verbeissä kantasanan lopussa oleva aspiratsiooni eli *h* joko pysyy, *ch*-lla ja *ch*-llä merkittyinä, taikka yhtyy *tn* kanssa pitkäksi *t-*äänteeksi; esim. *waihechta-* UT. Joh. 2: 14; *wapacta-* UT. Luc. 17: 19, pehmennettynä *wapadha-* UT. Marc. 15: 30; *wapatta-*, *wappatta-* UT. Marc. 8: 35; Luc. 1: 47; *teruette-* tervehtää UT. Marc. 9; 15: 18; Luc. 1: 40; *teruetytys* UT. Matth. 23: 7; Luc. 1: 40; *torechti-*olla tuoreena, rehoittaa Rk. 255 b; *toorechtu-*olkaa tuorehtia Ps. 67 b; *puriechti-* UT. Ap. T. 16: 11; *puriecti-* Ap. T. 18: 18; *purietti-* Luc. 8: 23 ja 26; Ap. T. 13: 4; 14: 26.

Verbien taivutus. Typistyväisiä vasten nykyistä yleistä kieltä eivät ole ainoastaan muutamat kaksitavuiset, joiden lopputavuus on *ta* vokaalin jäljessä; esim. *ei leunneet* eivät löytä-

neet UT. Marc. 14: 55; *nounnet* noudatelleet 2 Piet. 1: 16; *noutcohon* Rk. 155 b; *tainud* taitanut UT. Marc. 1: 45; *tietkehet* tietäkää Matth. 24: 43; Marc. 13: 29; Joh. 15: 18; *ei tiete* ei tiedetä 1 Cor. alkulause; vaan myöskin muutamats

-*lta*-päätteiset, joiden typistyyssä *t* katoos paitse *t:n* edessä; esim. *kielken* kieltäkään, *elket kielkö* UT. 1 Cor. 14: 39; *uscalca* uskaltakaa, pitäkääts usko, *uskalten* luottain Phil.; *vaelluet* vael-taneet Joh. 6: 66;

-*nta*-päätteiset, joista *n* silloin katoos; esim. *kiäten* käätsään, käännetään, inf. *kiete* Joh. 16: 20; Rk. 304; *parata*, -*ttu* parantaa, -*nnettu* UT. Marc. 3: 15; 5: 29; *gletty* Rk. 68 b; tähän saattaa myöskin lukea muodot *kowettu* ja *quiuettu*, ks. *lta*-päätteisiä;

-*rta*-päätteiset; esim. *poissijrtte* pass. inf. pois siirrettää UT. Gal. 1: 6; *ei ymmerttä* ei ymmärretä 1 Cor. alkupub.;

-*lta*-päätteiset; esim. *kowettu* kovetettu, kovettu, paatunut Matth. 13: 15; *quiuettu* kuivettu Matth. 12: 10; Marc. 3: 1; *poudhittijn* pouditettiin, poudittiin, poudittui (joko *pouditta*- tai *pouti*-verbistä).

Nouse-vartalon typistyyssä katoos myös *u*; esim. *noskat* nouskaa UT. Marc. 14: 42; Luc. 22: 46; *tunte*-verbin typistyneestä vartalosta *tut* ovat syntyneet sekä nuo tavalliset muodot inf. *tuta* ja pass. prees. *tutan*, että myös imperat. *tutkan*, -*ka* UT. 1 Cor. 14: 37 ja *ei tunnut* (pro: *tutnut*) Matth. 1: 25.

Frekventatiiviset *ele*-päätteiset verbit heittävät välistä loppu-*ensä* pois päätteiden edellä, jotka alkavat *u*:lla (= *v*), (*p*:llä) ja *m*:llä, kuitenkin pehmentämättä kovaa konsonanttia, joka on *ele*-päätteen edellä; esim. *culieskeluat*, *sylijeskeluet*, *aijatteluat* (kahdesti), *wiritteluat* Rk. 53, 96 b, 98 y. m.; *caunisteluat*, *aiatteluat* Ps. 23 ja 23 b; — mutta *wiritleuuet* Rk. 99; *harioitteleuuet* Ps.; *iruitleuuet* We. 65 y. m.; — *silittelmehen*, *rucoelman* Rk. 289 b ja 303 b; *rucowelpia* rukoelevia Rk. 143 b.

Samoin kuin *nde*-päätteiset reflexiiviverbit, saattavat suspistuvaiset käyttää typistymätöntä vartaloa imperatiivin *k:n* edessä; esim. *rupekat* (lue: rupeekaats) Rk., *weisakat*, *weisacat* Rk. 66; Ps. 45; *waijwacan* Rk. 76 b.

Yksityisten verbinmuotojen alalla kääntyy huomiomme ensiksi akt. ind. prees. yks. 3:nteen persoonaan, jossa paljon käytetään *pi*-päätettä; esim. *sööpi*, *ioopi*; *tulepi* l. *tule*; *tactopi* l. *tacto*. Mutta tämän ohessa olen huomannut käytettävän

Aunuksen ja Venäjän Karjalan tapaista *u, w, y* päätettä seuraavissa kohdin: *ylistey* ylentää UT. Matth. 23: 12; *pitey* pitää, tulee, Rk. 3 ja 24; *piteu* Rk. 82 b, 255 b, 268 b, 376 b, 377 b, 378; Kk. Giiib; *caswau* Rk. 333; *messeu* mässä Rk. 341 b; *ottau* — *cantau* Rk. 4 b; *tulew* Rk. 79; *wahwistau* Rk. 376; *todistau* Kk. hii. Kenties saatamme pitää Suomen kieltä taitamattoman korrehtuurinlukijan vaikuttamana painovirheenä sitä *tacton* muotoa (pro: *tactou?*), jota akt. ind. prees. yks. 3:nnen persoonan merkityksessä, = tahtoo, käytetään Kk:ssä sivulta hiiib alkaen aina sivulle kiib saakka, yhteensä vähintään 19 kertaa, — ellei tämä ole todellakin luettava *tahtoon*.

Ind. imperf:ssä verbinvartalon loppu-*i* saattaa kadota tai muuttua *e*:ksi; esim. *salli* UT. Marc. 5: 13; 10: 4; *wasi* vaati Marc. 18: 5; — *etzei* Matth. 13: 45. Aivan karjalainen on muoto *soijttima* soitimme Matth. 11: 17, jos tämä ei ole ainoastaan virheellinen kirjoitustapa ja luettava *soitimme*.

Konj. impf:n tunnus *isi* on yks. kolm. pers:ssä yleisesti tyypistyneenä *is*-päätteeksi, mutta kielteisessä muodossa se tavallisesti ilmestyy täydellisenä, tietysti loppuhenkosen turvissa; esim. *ei ahdistaisi* UT. Marc. 3: 9; *ellet waluaisi e, valvoisi* Ilm. 3: 3. Pari kertaa tavataan Turun puolen, kaksinkertaisella päätteellä varustettuja muotoja: *waellaisis* veltaisi, *wdhistaijsis* uudistaisi Rk. 159 ja 189. — Vartalon loppuvokaali *e* näkyy saattavan pysyä kaksitavuisissakin sanoissa *isi*-päätteen edessä, josta silloin ensimmäinen *i* voi kadota: esim. *tundesit, -m, ma* Rk. 181, 182, 184, 186 b, 191 b, 253; *ketkesit* Rk. 207; *coleijsim, -ma* Rk. 350 b, 354 b; — mutta myös *tundisim* ja *tunsisim, tekisim* y. m.

Imperat:n prees:ssä on muutamia merkillisiä yks. toisen pers:n muotoja: *pidheksi* (lue pidäksi) pidäs, pidä UT. Matth. 27: 49; Luc. 6: 42; *tooxi tenne* ja *tooxtenne* tuos tänne We. 104 ja 25 (kahdesti); *annaxi* We. 52, joissa silminnähävästi on tallella imperat:n tyypistyneet vartalot *pidäk, tuok, annak* ja yks. 2:n pers:n päätte *si, s, sama*, jota nytkin käytetään optatiivimuodoissa, niink. *tulkosi, tullos*. Yks. ja mon. 3 pers:ssä käytetään *caan, can, kan* (lue: *kaan*), *ken* (lue: *kään*) päätettä; esim. *cwlcaan* UT. Marc. 4: 9; *tutcan* 1 Cor. 14: 37; *riemuitkan* Ps. 45; *kielken* Luc. 9: 23. Monikon 2 pers:ssä käytetään päätteitä, jotka vastaavat nykyisiä sekä *-kaa* että *-kaat* ja *-kaatte* päätteitä; esim. *tietke* UT. Matth. 24: 43; Joh. 15: 18; *tutka*

1 Cor. 16: 18; *tietket* Marc. 13: 29; *elkete* Kk. kii; *techkette* (kahdesti), *mengette* (kahdesti), *iocatta* Abck.

Imperatiivissa olevan kieltosanan ohessa käytetään niinkuin nytkin pääsanana optatiivin vartaloa, joka silloin kuitenkin, muutamista kerakkeenpehmennyksistä päättäen, näyttää olevan aspirationilla suljettuna; esim. *elken palaitko* UT. Marc. 13: 16; *e. kielkö* 1 Cor. 14: 39; *elket napitzco* Joh. 6: 43; — *elken olgho* 2 Tim. 4: 16; *e. tulgho* Rk. 252; *elkette hemmestygho* UT. 1 Piet. 3: 14; *elken puhugho* Rk. 258; *elkete puhuo* Ks. kii; *elket wskoo* UT. Matth. 24: 23 ja 26. Kolmessa viimemainitussa esimerkissä saatamme kuitenkin selittää *k*-äänteen pehmenemisen sen lain vaikuttamaksi, joka kieltää käyttämästä kovia konsonantteja kolmannen tavuun alussa lyhyen vokaalin jäljessä.

Varsinaisia optatiivisia muotoja ovat esim. yks. 1 p. *elkön mine wapisko* Rk. 35 b; *olgho sine* Rk. 38 b; *kijetty olgho sine* Rk. 60 b ja 61 (5 kertaa); *kijetty olgon sine* Ps. 89 b.

I partisipin asemesta käytetään *vainen*-päätteisiä johdannaisia *olla* verbin kanssa aiottua tekemistä ilmoittamaan; esim. *glessöweinen ombi* UT. Hebr. 10: 27; *oli tuleuainen* Hebr. 11: 8; *ouat tuleuainst(!)* UT. 11 s.; — mutta myös *walmistapa on* Matth. 11: 10; *ombi petteue*; *olis tekeue* Piina Biii. — Taivutetusta *pa*-päätteisestä partisipista huomattakoon Ahlqvist'in mainitsemän esimerkin lisäksi: *taruitzepain* UT. Gal. 4: 9; *poltettapija*, *rucowelpia*, *taruitzepi* tarvitsevia Rk. 326 b, 143 b, 260. Huomattava on muuten, että partisipin alkuperäinen päätte *pa* liittyy yksi- ja kolmitavuisiin, päätte *ua* (lue: *va*) taas kaksi- ja nelitavuisiin vartaloihin, eli toisin sanoen, että *pa*-päätteen kova kerake *p* säilyy koron turvissa ¹, mutta pehmenee *v*-äänteeksi korottoman tavuun jäljessä; esim. 1- ja 3-tav. vart:sta: *wloskieupä* uloskäypä Rk.; *wipia* (lue: *wipija*; tekijännimien johtopäätte liitetty partisipiin samoin kuin sanassa *keupie* kävijä); — *cumartapa*, *elettepä*, *halaittapa* UT.; *wlosheitetepä*, *capisepa*, *cartettapa*, *cauhistapa*, *kijettepe* 1. -äpe, *cumartapa*, *lisettepä*, *läkkittepe* lääkittävä, *muisteltapa*, *pelettepä*, *poltettapija*, *racastapa*, *sanottapa*, *taruitzepi*, *toiuottapa* (kahdesti) *weisattapa*, *wihottapa*, *wirghottapa*, *ymmertäpä* Rk. y. m.; — mutta *epeleue* Rk. 217; *möketäue* mö-

¹ *p* on säilynyt myöskin konsonantin jäljessä tuossa laatuaan ai-noassa sanassa *rucowelpia*.

köttävä, mäkättävä; — 2- ja 4-tav. vart:sta: *laskeua, toottaua*, UT.; *nauraua, ammuua, hirmuua, mäkyue, winguua, rääkyue* Rk. Eiiiib ja Eb; *tekeue, petteue* Piina Biii; *pyytteuetä* pyydetävää Rk; — *kurckisteldaua, racastettauata* UT.; *aijatteldaua* (ia sannottapa), *racastettava* (ia muisteltapa), *ylistetewä* Rk. y. m. — mutta *ylistetepä* Ps. Aii.

Toista partisipia mainitsee Ahlqvist ainoastaan nuo nykyään oudot *nudhe-, nue-* ja *nuua-* (lue: *nuva-*)päätteiset muodot; on ehkä siis syytä lisätä, että nykyinen supistunut *nee-*pääte ja sen vanhempi muoto *nehe*, jota ei saata selittää *nude-*päätteestä syntyneeksi, myöskin oli silloin käytännössä; esim. *rucolleet* UT. Ap. T. 13: 3; *colehista* kuolleista Luc: 9: 7; *tehnehens* Joh. 16: 2; *poikennehet* Rom. 3: 12; *caswanehillen* Rk. 257 b; *ercaunnehet* Kk. kiiii. — Semmoisista esimerkeistä kuin *cumardhut* kumartuneet, *cumardhuilla polowilla* Rk. 138 b ja usein muutenkin, tekisi mieli päättää, että Agricolan aikana käytettiin aktiivinkin vartalosta syntynyttä *u-*päätteistä teonnimeä toisena partisipina, joka ei olisi vaikea uskoa, koska nykyisellä pass. 2 partisipilla näkyy olevan selvä substantiivinen merkitys sellaisissa „lyhennetyissä lauseissa“ kuin *tultuani* (= tulostani), *ennen lähdettyäni* (= e. lähtöäni). Yllämainitut *kovettu* ja *quiuettu* muodot saattaisivat silloin olla aktiivin vartaloista (*kovettu-, kuivettu-*) syntyneitä partisipeja.

Pass. mon. 3 persoonan muotoja, joita Ahlqvist mainitsee ainoastaan yhden, *he tapettijt*, ovat esim. ind. prees. (*elot*) *nijtehet* Rk. 292 b; ind. impf. (*acanat*) *södhit* We. 12 b; konj. impf. *he leuteisijt*. Pass. 2 partisipissa näkyy *t* saattaneen pysyä suljetussa tavuussa pehmentymättä; esim. *woidheltun* UT. Joh. 1: 42, — mutta *wileskellyt kielet* Ap. T. 2: 3. Omituisia pass. 2 partisipin partitiiveja ovat (*Christusen*) *syndyyte* synnyttyä Rk. 71 b, ja (*Paualin*) *Mahanlöytye* (*Rucous*), joista edellinen on sama kuin nykyinen Savon muoto *syntyytä*, Venäjän Karjalan *shyndyhyö* ja jälkimmäinen ehkä on luettava *maahan lyötyytä*, jossa olisi kaksinainen partitiivin merkki. — Huomattava on, että Agricolan kirjoissa, samoin kuin uudemmissakin raamatun käännöksissä vasten nykyistä puhe- ja kirjakieltä ehtimiseen käytetään tätä n. s. Suomen passiivia semmoisissa tapauksissa, joissa ei saata ajatella mitään määräämätöntäkään persoonallista tekijää; esim. *hen waiuattijn* (sairaista puhuen); (siemen) *quiuetijn* y. m. m.

Kielteiset muodot ovat usein säännöttömiä, todistaen puolestaan, ettei kääntäjällä ollut aivan tarkkaa suomalaista kieli-tunnetta; esim. Rk:sta *en olen* 230, 288, 331 b ja 332 y. m.; *mine — enge woijn eijke toijuon* 230 b; *eijke — — — ombi* 58; *eij on* 150; *etteij me — — — taijham* 162, *eteiej me — huckansisim* 357 b; *ioca — — eij woijdhan luckeita* 26; — Ps.: *ettei me — — olisinma* 88 b ja usein samallaista.

Refleksiivimuodoista mainittakoon: (*auringo*) *laskehen* laskeutuu, laskee Rk. Ciii b; *kiensijt* kääntyivät UT. Ap. T. 11: 21; *coonutza ouat* ovat koonneet itsensä, kokoutuneet Rk. 322 b.

Partikkeleista en mainitse tässä kuin muutamia seikkoja, jotka näyttävät olevan yleisempiä; yksityiset, vartaloltaan tai päätteeltään oudot muodot olen siirtänyt sanaluetteloon.

Mitä ensiksikin tulee *-ttain* päätteellä syntyneisin adverbihin, niin kuin *kannuttain, vähittäin* y. m., joita on pidetty *-tta* päätteellä johtuneiden käytännöstä kadonneiden verbien II infinit. instruktiiveina, niin näyttää siltä kuin toinen selitystapa, kumminkin muutamien suhteen olisi luonnollisempi; sellaisia ovat *herrattain* Rk. 59 b, *herrottain* Rk. 117 b, *herroittain* Ps. 129 b ja niihin liittyvä *herraten* Ps. 44, jotka merkitsevät: suuresti, jalosti, ja näkyvät lyhentyneen sanoista herran tavoin I. herrojen tavoin, samoin kuin esim. *silloin* ja hämäläinen *sillain* epäilemättä ovat yhtä kuin *sillä ajoin, sill' ajoin*; *muinain, muinoin* ja *muinen* yhtä kuin *muina ajoin*. Samalla lailla ovat nähtävästi syntyneet esim. nykyisen kielen *ihmisittäin, erinomattain*; ja yllä mainittu *herraten* muoto samoin kuin UT. Hebr. 9: 5 tavattava *erinomatin* vetää saman selitystavan alaisiksi ne *ten-, ti-*päätteiset partikkelit, joita yleisesti tähän saakka on pidetty prolatiiveina. Semmoisia ovat Agricolan kielessä: *hebreiten* hebreankielellä Ps. 45 b (kahdesti); *mestariten* mestarillisesti UT. Coloss. alkupuh.; *caikitin, caiketin, caiketi* UT. Luc. 7; 4: 23; Ap. T. 17: 16; *alanomati* alinomaa Ps. 126 b.

Tapaa määräävillä adverbieilla on tosin nykyinen *sti-*päätte, esim. *laiskasti* Kk. iia, *sepesti* mestarillisesti UT. Tit. alkupuh.; *m:itta sta-*päätte on yleisempi; esim. *erinomaisesta* erittäin Kk. C iii b; *hitasta* Kk. ii a; *ihaisesta* halukkaasti UT. 2 Cor. 12: 15; *iulkisesta* Marc. 1: 45; *näpieste* niukasti Prof. 2 b; *vihaisesta, hartasta, totisesta* UT. Marc. 3; *woimalisesta* Marc. 1; *yximielisesta* ja *-ste* Ps. 45 b ja 60. — Laskuadverbit ovat ta-

vallisesti *iste-*, joskus *isti-*, *sti-* ja *ist-*päätteisiä; esim. *cahdiste* UT. Marc. 14: 30 ja 72; *colmaiste* Matth. 26: 75; Marc. 14: 72; *colmaisti* Marc. 14: 30; *colmasti* Luc. 22: 34; *seitsemist* Luc. 17: 4 (kahdesti); *monaiste* Marc. 9: 22; UT. a ii b.

Prolatiiviset partikkelit ovat välistä *tzen-*päätteisiä; esim. *lepitzen* UT. Marc. 2: 4; *ylitzen* Luc. 8: 22; Joh. 17: 2.

Sanoja, alkuperäisiä tai lainatuja, jotka mielestäni ansaitsevat huomiota, ovat seuraavat.

(Tähän luetteloon olen ottanut Ahlqvist'in mainitsemia sanoja joko ilmoittaakseni niiden löytöpaikan tai täydentääkseni hänen ilmoituksiansa.)

Aanut ammoin, kauvan sitten UT. Matth. 11: 21 (Marc. *amu?*)

aijua paljas, pelkkä, sula Rk. 204 b

aivu, *aiv* (lue *aivu*) aivo, aivot Pr. Aiiib; We. 6

alanda- alentaa Rk. 63 b ja 64; Ps. 11 b

alanomaise, n. *-inen* alinomainen Rk. 122 b

alanomati alinomaa Ps. 126 b

alasta- paljastaa Pr. 27 (monta kertaa)

alatoin alinomainen, loppumaton Rk. 168 b

altia altis: *Herralle altiaxi andaman* Pr. 5

andijahast anteliaasti, antiaasti Rk. 140

andiahudhe, *-us* anteliaisuus Rk. 259

ando lahja, anti Rk. 197 y. m.

ardo aarre UT. Matth. 13, Selityks.; vert. *ardo-haudhan* Matth. 13: 44

aruo: *aruolla* arviosta Ps. Aii

arvoittele- heittää arpaa Rk.

astaitze- huomata Ps. 73 b

asumise, n. *-inen* asunto Ps. 48 y. m.

aukea autio Me. Gii

aukiamaa erämaa: *aukiasmaas* Ps. 55 b

aukijoime, n. *-oin* autio We. 21 b; Me. Diii

auringoijse, n. *-inen* aurinko UT. 1 Cor. 15: 41; Rk. C iii b; 369 b

autia autio Me. E iii; Pr. 9

auwu voima; väkevä työ UT. Matth. 24: 29 ja 30; Marc. 62: 5 y. m.; *auw* Rk. F ii b; *awu* Rk. 20 b; 148 b; — *auwo*, *auuo*, *awo* voima; *avu*, hyve Rk. 2 b; 29 b; 124; 133 b; 134; 212; 243 b; 244 b; 260

awio: *awiot lapset* aviolapset Rk. 330 b
auoio (lue *avojo*) paljas (pää) We. 4 b; *awoi* auki Rk. 154 b
C . . . ks. *k* . . .

Edes l. *es* kysyväisten sanojen kanssa muodostaa indefiniittisiä
(= vaikka l. tahansa); esim. *edesmite* mitä tahansa Ps.
68; *edekuhungas* vaikka mihin We. 62 b; *edesquina* We.
93 ja Ps. 42, *esquina* Ps. 44 y. m. Huom. tämmöisiä
sanoja käytetään sivulauseissa

edhusta etu Rk. 55 b

echohon l. *-toon* (genet:n kanssa) suhteen UT. Philipp. 3: 8; 2
Cor. 3: 10; Kk. g ii

eleijeme, *-jen* eläin, ks. nominien johtoa

ennesty- käydä edellä: Johannes e. Christuxen Rk. 159

enäy enempi UT. Marc. 12: 33; Ap. T. 19: 32

epekelwotoma, n. *-toin* kelvoton Rk. 119 b

eraunde-, *erande-*, *erkaiinde-* erkaantua, ks. verbien johtoa

erehen l. *ereen* (lue *erähän*, *erään?*) pois muille maille UT. Luc.
15: 13; 20: 9

erimaa erämaa We. 22; Me. Diiii y. m.

erinomaisesta erinomattain, erittäin Kk. e iii b

erinomatin erinomattain UT. Hebr. 9: 5

eroia-(?): *eroitca* erotikaa Ps. 4 b

ette (lue *että*) ja, sekä We. 63; 74 b

etse- etsiä Rk. 297 ja 318; ks. äänneoppia

eu . . . *öu* . . .

Gatui l. *catui* katu We. 106 ja 67 b

gunma kummi Kk. b (neljä kertaa); ii ja ii b

gutzeui kummi, kutsuvieras? Kk. ij ja ijb; *gutzoui* (kahdesti)
Kk. a iii.

Haasi- rynnätä(?): *Ionga päle Inhimisz haasiuat ia sanouat: Woi
weickon!* We. 46

haua (lue *haava*) kerta; *cuckoi toisen hauan lauoi* UT. Marc.
14: 72

haija- (lue *hajaa?*) haista, tuoksua; *hyuesti haijapi* Ps. 31

haio: *haiolla* hajalla UT. Jac. 1: 1

haisto haisti; *h. haijun haisust eroitta* Pr. A iii

hallitsus itsensä hillitseminen, puhtaus UT. Gal. 5: 22

haltari haltia? alttari?: (*Jumalan*) *caikein irstaijman haltarin*

tyge Rk. 308

hama hamasta, hamaan Rk. 304 y. m.

hangi- kärkeä UT. Ap. T. 20: 13

hangistoxe, n. -os varustus (sodan) Ps. 41

hangitze hankita, varustaa Ps. 68 b

hapande- hapata UT. Luc. 13: 21

harhaan syrjään, erilleen, „korpeen“ (ruots. afsides) UT. Luc. 5: 16

harcka sana pistosana Rk. 274 b

hartahast, hartasti kovasti (piinataan, kostaa) Rk. 256 b ja 367

haritta (lue *harttaa* l. *hartaa*) kova (viha, kiivaus, haava) Rk. 135 b ja 310 b

hauckuttele- houkutella Rk. 266 y. m.

hebreiten hebreankielellä Ps. 45 b (kahdesti)

he . . . ks. hä . . .

heikuri „pehmiä“, veltto ihminen UT. 1 Cor. 6: 9

helpo, helppo helpotus, lievitys Rk. 157, 217 y. m.; välikappale, keino Rk. 246 b ja 251 b; Ps. 41 b

helpoitze- antaa helpotusta jkulle, auttaa Ps. 4 b

hemme hempeä, herkkä (uskomaan) UT, av

henge n. -gi sielu UT. Marc. 8: 35

herandu-(?) tahraantua, rypeä: *heranujsima* (lue *hieraannuisimma*) *Salawoteisa* — — *miestapos*

hereitze-, ks. *heräitze-*

herrattain, herraten herran tavalla, jalosti, suuresti Rk. 59 b; Me. Eb; Ps. 44

herrottain, herroitain herrojen tavoin, jalosti Rk. 117 b; 59 b; Ps. 129 b

herroitze- olla herrana, herrotella We. 18

herwochtu- hervostua, hervota Rk. 116

heräitze-, hereitze- ja *ylesh.* herätä Rk. 75 b; Ps. 3 ja 30 b

heräyttä- herättää UT. Marc. 4: 38 ja 39; Rk. 195 b y. m.

hiera- (lue *hieraa*) kuluttaa; *hierattu waatte* Rk.

hijte: hijdet korkeudet; metsistöt We. 108 ja 121 y. m.

hiliastu- hiljetä Ps. 26 b

hingisti, hingistö, hengiste ori Rk. 42 b; Ps. 21; We. 1, 2 ja 48 b y. m.

hirmutze- olla hirmuinen, hirmustella(?) Rk. 362

hiuelty- heiketä (silmistä) Ps. 112 (oik. 92)

hoistoxe, n. -os turva Rk. 29 ja 213

homenelta, *h—tan* huomeneltain UT. Matth. 20: 1 y. m.
homenis huomenis, jälkipäivänä UT. Luc. 6: 1
hoomiehe, n. *-mies* huovi Rk. 133
houckia houkkio Rk. 206
huckuualise (lue *hukkuvallise*) n. *-inen* katoovainen Rk. 196
huikuri juoksentelija Ps. 32
hullutta- olla hullu UT. Ap. T. 12: 15
hyme- (lue *hymää*) kohista (merestä) Ps. 64
hyperi?: *hyperiten* kukkuloiden Me. Diiib
heichty- (lue *häihty*) lakastua Rk. 205 b
henneste- (lue *hämmästä*) hämmästyttää Rk. 62 b.
Ihaise, n. *-inen* suloinen We. 59; Pr. 10; Piina G 1
ihaisesta mieluisasti UT. 2 Cor. 12: 15
ichta, gen. *ihdan*, tilaisuus, tila, valta, vapaus UT. 2 Cor. 11:
 12; Rk. 289 b ja 308
ihoitze- haluta UT. 1 Piet. 1: 12
ijesti ijäti We 41 b
ilachta- ilahtaa Rk. 256 b y. m.
ilghisty- suuttua (johonkin) We. 50 b
ilghoitta-, *ilgotta-* (*roasta*, *teiden cochtan*) inhota Ps. 78 ja 80;
 Me. Fiiiii ja Fiiiii b
ilmei ilmi UT. Luc. 8: 17 ja 12: 2; Rom. 1: 18; Gal. 3: 23;
 Eph. 5: 13
ilmeistukse n. *-us* ilmestys UT. 2 Tim. 1: 10; Tit. 2: 13; —
ilmestus Job. Ilm.
ilmeste- ilmestyä UT. Matth. 9: 33
ilolise, n. *-inen* ilollinen (loppu) Rk. 305 b
inhimise, n. *-inen* ihminen (säännöllisesti)
inihimise, n. *-inen* ihminen Kk. k ii b ja k iii
irsta (lue *irstaa*) n. *-tas* vapaa, huoleton Rk. 275
irstahasta vapaasti Rk. 193
irstaus vapaus, autuus Rk. 275
irtaudhe, n. *-us* vallattomuus Ps. 54 b
iruittete- irvistellä We. 65 b
isu iso = *isoi* Rk. 53.

Ialo jalo, suuri UT. Matth. 20: 26

ialitoxe, n. *-os* jaalaus, jaaritus UT 1 Cor. 15: 33 ja loppu-
 selityks.

ie . . . (= *jä* . . .) ks. *iu* . . . n jälkeen

- iochtu-* tapahtua We. 86 b
iocan: *iotacan* jotakaan (kieltäv. lauseissa) UT. Marc. 13: 15
iollainki jolloinkin, kerran UT. Luc. 22: 32
ionni — *nijn* niin kauvan kuin Rk. 178; koska UT. Hebr. 3: 15
ionssenga jos en Rk. 315
ioskuis joskus UT. Hebr. alkupuh
iuhla- (lue *juhlaa*) viettää juhlaa Ps. 28 b
iucku, gen. *iukun* ymmärrys(?): *ylitze caiken iukun, modhon ia mitas* Rk. 214 b
iukuttoma (-*utoin*) järjetön(?): *eijke iukuttomaxi cappalexixi, mutta toijmelisexi loondocappalehexixi* Rk. 193 b
iulke- (lue *julkee*) olla rohkea UT. Room. 10: 20
iulmastu- julmistua We.
iunmalalise n. -*inen* jumalinen UT. Luc. 2: 25
ielkin (lue *jälkiin*), *ielkihin* jälkeen, mukaan UT. Matth. 25; Marc. 2: 1; Rk. 339 y. m. m.
ielkinne (lue *jälkinnä*) viimein UT. 1 Cor. 15: 8
ieristens järjestänsä, perätysten UT. Joh. 8: 9
ieenkerckoi jääsade? Rk. 61 b.
- Caaritta-*, -*ttele-* karttaa, kieltää („vedersaka“) UT. Hebr. 12: 19 ja 25
caike, n. -*ki* kaikki; käytetään usein monikossa, vaikka pääsanana on yksikössä; esim. *caikihin hywuydeen* Rk. 279; *caikista Roasta* Ps. 80; *caikista woijmasta* Rk. 196 b y. m. m.
caikeni aivan: *c. coconainen* We. 83
caiketin, *caiketi* varmaan; aivan UT. Luc. 4: 23; Ap. T. 17: 6; *caikitin* totisesti Luc. 7
cainala kainalo We. 70 b ja 71
cainnoj- hävetä? katua? Rk. 318
caisela, *caisila* kahila, kaisla Me. Diiii ja Eiii
calaija- kaikua Rk. 216
cansa kanssa (yleisesti)
canssa kansa (yleisesti)
carjasta- „koreilla ylönpalttisuudessa“ We. 107
carco- (lue *karkkoo*) paeta Ps. 19
carwachta- suojella Rk. 283 b: *carwadhan itzeni sinuhun turva-* udun sinuun Rk. 214 b
castise, n. -*inen* ruohomato We. 126 b
cataua kataja Ps. 115 b

- kato-* kadota UT. Matth. 18: 11
catzatta- katsahtaa UT. Matth. 14: 19; 19: 26; Luc. 6: 10
cauhista- kauhistuttaa Kk. fiii; kauhistua We. 105 b
caupiskele- myyskennellä, kaupitella UT. 2 Cor. 2: 17
keihexe (n. -s) keihäs We. 130
kempi „herrasmies“ UT. Luc. 19: 12
kempinen ihana Pr. 9
kerckoij ks. *icenk.*
kersse- kärsiä (yleisesti)
kerueinen (lue *kärväinen*) kärpänen UT. Marc. 3 loppuselityks.
keskenä, -ne välillä, seassa, kesken UT. Joh. 3: 25; Room. 16: 26; Ps. 22 b
kiehere- kiivaasti haluta(?): *sille he kieherewet wahingota tedhexens* Rk. 86 b
kielileijeki kielisoitto Rk. 48
kienskele- kääntyellä Rk. 294 b
kiecuri joukko, liitto Ps. 60
kiecurta- : *k. heitens* liittäytyä yhteen We. 13
kipelty- kiivastua? UT. bii
kitu- kitistä (rattaista) We. 97 b
coidheltu koinsyömä UT. Jac. 5: 2
cocostu- kokoutua UT. Matth. 13: 1
colmet kolme Rk. (säännöllisesti)
combistu- kompastua Ps. 41; We. 4
contta- (? lue *konttaa*) rankaista: *condattihin raukesi* Rk. 42 ja 135 b; We. 1 b
coua- (lue *kovaa*) paaduttaa UT. Hebr. 3: 8 ja 15
couan kovin UT. Marc. 9: 26
quinga kuinka; *quingasta* kuinkasta UT. Matth. 22: 45
cuchlari velhomies UT. Ap. T. 13 loppuselityks.
culcuia kulkuri Ps. 38
curachtu- kuivaa (kaivosta) We. 95
cuwa (lue *kuukka* t. *kuukkaa*) ontua Ps. 22 b
kymise- kilistä (kulkusista) Ps. 130
kyrkesty- närkästyä, vihaustua UT. Hebr. 3: 10 ja 17
käsialainen astia UT. 1 Piet. 3: 7; Kk. Cii^o
- Laaviudhe*, n. -us laveus Rk. 182
ladhiudhe, n. -us (lue *laadjuus*) laajuus, leveys UT. Ap. T. 7: 5 (vert. *raadhia* raaja)

- lach, lach nyt* no hyvä, no UT. Jac. 4: 13; 5: 1; We.
laituma laidun We. 63 b ja 75 b; Ps. 44; *laitume*, n. *laidhuin*
 Ps. 51 b, 72; We. 97 b
lajisku- tulla laiskaksi Rk. 140
lacia, lakia laupeas Rk. 56 ja 57 b; Ps. 147
lakipää päälaki Ps. 5
lackamastu- lakastua Rk. 95; Ps. 65 b; Me. Diiij (kahdesti)
lackane- raueta, lakata (käsi, olemasta ojennuksissa) We. 13 b
launaise, n. *-inen* lunastaja, vapahtaja We. 112 b
lehocoitze- liehakoita Ps. 4
leijmedhyxe, n. *-ys* leimahdus Rk. 54 b ja 283
lemmachten- leimahtaa Rk. 62 b
lemmauxe, n. *-us* leimahdus Rk. 63
lepepeuickunta sabbatti (-kausi) UT. Ap. T. 1: 12
leppoho? n. *lepoh* leppeä UT. Rom. alk.
lettupalkki „torni“ We. 134
leweije- (lue *levjä*), *leve-* (lue *levää*) levätä Rk. 213 b
leule, leuli löyly Rk. 144 ja 158
leuueh löyhkä UT. Jac. 4: 14
le . . . ks. myös *ly . . .* n jälkeen
lieckio, lieckie, liecki (lue *liekkii*) liekki We. 25, 30 ja 112 b
lipisty-, *-stu-* liukastua, livetä Ps. 25 ja 11 b
lijuhakoijtzemise, n. *-inen* liehakoitseminen Rk. 190 y. m.
lootta- laskea; *loota sinun Surus Herran päle* Ps. 38; *lootaxen*
 luottaa (omaan voimaansa) Rk. 204
loputta- lopettaa UT. Luc. 13: 32; Rk. 26
luga luva UT. 4 sivu
luhta- (lue *luhtaa*) puhdistaa syystä UT. Room. 1: 15 ja 20;
 2: 1; 2 Cor. 7: 11; 12: 19
luhtamuxe, n. *-us* (lue *luhtamus*) syystä puhdistaminen, puolustus UT. Room. 2 loppuselityks.
luhtauaijse, n. *-ijnen* (rikosta) puolustavainen Rk. 326
luhtimuxe, n. *-us* = *edestwastamus* Ps. 25 b
luitzia loitsija UT. Ap. T. 13 loppuselityks.
lustende- haluta Rk. 348 b
lykywele- (lue *lyykyele?*): *pedhot lyhyweluct* „metsän-cläimet tulevat ulos“ Rk. 52 b (104 ps. 20 v.)
lyme-, lymu- lymytä, mennä pois, piiloon UT. Joh. 5: 13; 6: 15
lystende- haluttaa, lystätä; *mite heiden l.* Ps. 51

- lyti-* (lue *lyyty-*?) tulla ulos Ps. 75 (104 ps. 20 v. = *lykywele*);
mennä (harakoihin) We. 11 b (Esa 2: 21)
- lehdette-* (lue *lähdettä*) lähettää UT. Matth. 10: 40; Joh. 1: 22
- lehes* (lue *lähes*) kenties, ehkä, mitämaks UT. Luc. 20: 12; 1
Cor. 16: 6; We. 104 b
- leheste-* (lue *lähestä*): *l. sinuas* mene lähemmä, lähesty UT. Ap.
T. 8: 29.

- Ma* partikkeli, joka pannaan lainatun lauseen sisään ja merkitsee: sanon l. sanoo (ehkä lyhennys verbistä *mainitsen*); käytetään myöskin *sano* sanan kanssa; esim. *nyt mine ylesnouden, ma sano Herra l. ma Herra sano* Rk. 79 y. m.
- machto: madhon* (lue *mahdon*) mahdollisuuden (?) Rk. 271 b
- maise* maata myöten UT. Ap. T. 20: 13
- maisto, maijstu* maku Ps. 17: Rk. 345
- maseva* masea, lievä (kuoleman kipu) UT. Ap. T. 2: 24
- medenuaha* vaha, vaksi Ps. 70; myös *medeuaha*
- me . . . ks. my . . . n* jälkeen
- mestariten* mestarillisesti UT. Coloss. alkupuh.
- minulise, n. -inen* minulle kuuluva, omaiseni Rk. 199
- mite maxa* mitämaks, eikö niin? We. 70 ja 129
- molomat* molemmat UT. Room. alkupuh.
- monaiste* monasti UT. a ii b
- muitta* mutta, vaan: *ele aiatele meiden Iseden pahateghen päälle, aiatele muitta nyt sinun kädes — päälle* Rk. 23 a
- mulloin* viime vuonna Pr. A b
- mwna — mwna* milloin — milloin We. 89 b
- myckene-, -ny-* mykistyä Ps. 26 b y. m.
- messe* (lue *mässä*) telme, melu Ps. 22 b
- mötekäsin* (lue *myötäkäsin*): *keupi heille m. he menestyvät*
Pr. 22
- Nai* ks. *tai*
- neitze* (lue *neitsee*) neitsyt UT. Luc 1: 26 ja 27; Rk. Fii; Kk. kiii; *neitzyde, -dhe* Rk. 45; We. 63 ja 66; nom. *neitzy* Rk. 369 b
- neitzö* neitsyt Rk. Fv; 5 b, 159 b, 165 b, 166, 132, 163, 167 b, 374, 378
- ncse, n. -si (-szi)* mehu, neste UT. a iii; Room. alkupuh., sivu 191; Rk. 205 b, 217, 325 b, 326 b, 328 (kahdesti)

- neure* (lue *neyrä* l. *nöyrä*) heikko Ps. 22 b
neuat (lue *nevat*) nevas, nepaa UT. Coloss. 4: 10
nietele- „alttiiksi antaa“ We. 65 (Jer. Valitusv. 2: 7); ylenkat-
 soa, halveksia, hyljeksiä(?) Rk. 350 ja 371 b
nisuri rintalapsi We. 65 b
niucka (lue *niukkaa*) n. -*as* vaillinainen (ruumis) Rk. 136 b ja
 137 b
noitu- ennustaa We. 124
noytws (lue *noituus*) ennustus We. 83
noculiaisē, n. -inen nokulainen, nokkonen, We. 90
noculiaspensa, n. -as nokulaispensas We. 134
noorari: heitens kicurtauat irtasten Noorarin cansa liittyvät yh-
 teen vallattomien nuorallatanssijain(?) kanssa We. 13
noudatta- seurata, kulkea jäljessä, UT. Marc. 14: 54
nuijsta- niistää, päristää (nenäänsä) Rk. 77 b
nursanluu norsunluu We. 107
nägytte- näyttää UT. 11 siv.
nächtemettömä, n. -etöin nähtämätön, näkymätön UT. 1 Tim.
 1: 17
Ohemus? rangaistus ia o. Kk. h
omasta- omistaa Rk. 15 ja 92
omatieto omatunto Pr. 6
onsa onsi Pr. A iii
oppe- oppia Rk. 103 b y. m. m.; siitä *kirianoppenuet*
orientappura orjantappura UT. 10 siv.; Luc. 8: 7 ja 14; Joh.
 9: 2; We. 35 b (kahdesti); Me.
osa- (lue *osa*), inf. *osa* (lue *osaa*) osua Rk: 350
osutta- osottaa Rk. 274 b
Paadhittu paatunut We. 8 ja 95
pahane- paheta UT. Marc. 4: 17
pahanoxe, n. -os pahennus UT. Marc. 9: 43
pahointekie pahantekijä Ps. 4 b y. m.
pacachta- pakahtua, haljeta, puhjeta UT. Matth. 9: 17; 24: 32;
 Ap. T. 1: 18
pakitzē-(?) vaatia, pakottaa: *omatundo* — *on minua siihen pakinut*
 Rk. 333 b
packo- (lue *pakko?*) pakottaa; ahdistaa Rk. 94; Ps. 63
palaiutta- (palauttaa) lakkauttaa We. 88 b
parahuten pein parhain päin Rk. 304

- parwa* parvi, seura Rk. 188 b ja 191 b; mutta *parui* Rk. 217 b
peixo- peittää; *tädhet (tedhet) peixouat heiden walkkuhdhens* We.
 19 ja 100 (Joel. 2: 10 ja 3: 15)
peresti perästä, mukaan We. 67 ja 122
permanda permanto Rk. 312 b
persa- pusertaa (öljyä, viiniä) We. 121 b (kahdesti)
perssu puserrin We. 90 b
pihaitta pihatto(?): *pihaittans, -ttois* We. 75 b
pilcuri pilkkaaja(?) Ps. 23
pinnechtu-? *Ne mwalaiiset lapset pinnehdhuijt* Rk. 64 b
piso- saastuttaa UT. 1 Cor. 8: 7; Rk. 258 b
pisty kappale Pr. 7; vert. *pysty* UT. Room. 9: 21
plusu tulisoitto (ruots. *bloss*) We. 125
poickene- poiketa Ps. 113 ja 114 b
pocka rokko(?): *ruttotaudhista, pocasta ia muijsta rascaijsta t.*
 Rk. 356 b
polisa puoliso UT. 2 siv.; Rk. 305; Me. G iiiii; *polisens* We. 84
prami prameus UT. Ap. T. 25: 23
puhdasta- puhdistaa UT. Matth. 23: 15 ja 26; Joh. 15: 2
purietti- purjehtia UT. Luc. 8: 23 ja 26; Ap. T. 13: 4; 14: 25;
 myös *puriechti-*, *-cti-*
putkachta-, *-cta-* puhjeta Me. D iii ja G
puttele- panna kiinni (siteillä) Rk. 228 b
pydherte- sekottaa (vettä) UT. Joh. 5: 4 ja 7
pydhertyxe, n. *-ys* sekotus UT. Joh. 5: 4
pyhe- (lue *pyhä*) pyhittää Rk. 109 ja 268
psychke- pyyhkiä UT. Coloss. 2: 14; Rk. 31 b; inf. *poispsychkije*
 Rk. 32
pyrke-, *pyrcke-* ahkerointa, ponnistaa, pyrkiä UT. Luc. 10: 41;
 Room. alkupuh.; Coloss. 3: 2; Philipp. 3: 12; Rk. 143
 ja 204
pytere sekava We. 75 b
- Q . . . ks. k . . .
- Raadhia* (lue *raadja*) raaja, ravio UT. Coloss. 2: 19
raidhis raitis Rk. 323
raidhistu-: icllens r. jälleen selviytyä (perkeleen paulasta) UT.
 1 Tim. 2: 26
rackalise, n. *-inen* lempeä Rk. 137 b ja 140 b
auinnoxe, n. *-os* ravinto Rk. 243 b y. m.

- reecka-* riekata, kerskatén huuttaa Rk. (32 ps. 17 v.)
riettaisa rietas UT. Matth. 12: 43
rickautta- rikastuttaa Rk. 212 b
roocke-, rocke- ruokkia Rk. 243 b ja 332
rukkuexe, rucuxe, n. -us rukous Rk. 381
runda- (pro *rundua*-?) „pitää pitea“ We. 103 (Amos 2: 8)
rundu- pitää runtua, mässätä: *iopuman ia runduman* We. 118

Saadhen saakka, hamasta, hamaan UT. Marc. 9: 21; Ps. 50
saapualla (lue *saapualla*) saapuvilla UT. Joh. 7: 39
sadhatta- toivottaa (pahaa): *ioille hen caikia paha s.* Ps. 81 b
sahka, sahca, sachka saakka UT. 5 iii (kahdesti); Abck.; We.
 6, 60 ja 114 b
salaa (n. *salas*?) salainen Pr. 3 b
salaudhe, -us salaisuus UT. 8 y. m.; Rk. 246 b
sallitze- sallia Rk. 264
sangen suuresti: *s. hemmestyuet* Me. Fiii b
satta- sattua UT. Ap. T. 27: 17
seisatta- seisauttaa UT. Matth. 20: 32; Luc. 18: 40
seisette- (lue *seisättä*) seisauttaa UT. Ap. T. 8: 38; *seijsätte-* sei-
 sauttaa Rk. Fiii b
semmodhoise, n. -inen semmoinen Ps. 28 b; We. 109
sepesti sepästi, mestarillisesti UT. Tit. alkupuh.
seule patsas? Rk. 292
siantina lyijy Pr. 7; We. 1 b
sighitte- siittää Rk. 137 b
sijtte- sitten UT. Matth. 12 ja 27; Marc. 1: 45; 4; 7: 5; *sijt-*
teke saatikka UT. v. iii b
sijvie siveä Rk. Fiii b; myös *siuie, siueys*
sikuri sikain kaitsija UT. Marc. 5: 14; vert. *sickuri* 1 Cor.
 13: 5
sillens siten, niin We. 5 b, 13 ja 30 b
silmicaswo, -suo kasvot Rk. 38 ja 50
silmiloinde: *s—den* kasvoni Rk. (88 ps. 10 v.)
sorri pieni poika We. 15
szoosi, sosi, szosi mielisuosio
sosioi-, sosio- suostua Kk. b iii; UT. Room. 7: 16
sositta- mielistyä, suostua UT. Ap. T. 8: 1
sope- sopia Rk. 348
sotimuwe, n. -us sotiminen We. 22

suckerudhe, n. -us ? : (vanhuus köyristää, sairaus taittaa) *suckerus alaspaijna* Rk. 217

swlaises suloinen Ps. 123 b

sulaise, *swlajise*, *swlaise*, n. -nen suloinen; sopivainen, leppeä
UT. Tit. 3: 2; Rk. 49 b; 57 b; 99 b

sykyse syksy Pr. A ii

syngly synkeys; synkeä

synnyse, *synneitze*, n. -nen, *inen* syntinen Me. Aii; UT. Matth. 9
*syyl*i patsas Rk. 377

Taasperin takaperin Rk. 349

tagha taa, taakse: *taghans*; — *taghansa ielkin* voimansa mukaan
UT. Matth. 25: 15; *taghanna pereste* tarmonne takaa 2
Cor. 8: 11

tactole- tahdella UT. Joh. 21: 18; Rk. 14 b ja 15 b

tai taa, mon. *nai*

taito aisti Rk. 330 b

tapacta-, *-cta-* tapahtua (aivan yleinen)

tapaturmasti tapaturmaa Rk. 368 b

tawaroitze- koota tavaroita UT. Luc. 12: 21; Jac. 5: 3

teezele- teeskennellä, muodoksi pitää (rukouksia) Rk. 306

te . . . ks. myös *ty* . . . n jälkeen

tircatti „kaunistus,“ huntu (morsiamen) We. 40 (Esa. 61: 10)

tissa- (lue *tissaa*) viheltää We. 65 b; 122 y. m.

toimituxe, n. -us selitys UT. v iii b

toijsenans toisinaan Rk. 265 b

toiwioioni toiviokulkue UT. Matth. 24 selit. d

toiwowe, n. -os toivo UT. Ap. T. 12: 11

toijuowe, n. -us toivotus (önskan) Rk. 136

tommo, *tommu* tomu Rk. 53, 54 ja 68

torechti- tuorehtia, rehoittaa Rk. 255 b

toorechtu-, *torechtu-* alkaa rehoittaa, virkistyä Ps. 67 b; Rk. 292 b

tosist totisesti Rk. 368 b

trötongi drotninki, kuningatar UT. Luc. 11

turkaude, *turkaaute*, n. -us viheliäisyys, onnettomuus Rk. 24
ja 83

tuscal tuskin We. 66

tydhe- merkitä UT. a ii

tydhi (?) merkki Ps. 32 b

tyhmesty- tyhmistyä, hämmästyä UT. Ap. T. 2: 7 ja 12

- tymsi-* inhota, tympäytyä Rk. 364 b, 366 y. m.
techtettömä, n. -*etöin* tähteeton, loppuun kuluttavainen (tuli) We.
 (Joel 2: 3)
tecteise, n. -*inen* jäljelle jäänyt (kansa) We. 50 b
tellens täten, näin We. 6: 19; Ps. 118 b
testelehine tästälähin Rk. 70
teutteriue täyttäpäätä We. 99 b

Wipia (lue *uipia*) uipa We. (Esa. 25: 11)
uce, n. *uxi* ovi UT. Ap. T. 5: 19
wlgo- ulvoa UT. Jac. 5: 1
wlgosröyhe- (lue -*röyhää*) puhua ulos, lausua UT. Matth. 13: 35
wlconcullattu ulkokullattu Rk. 100 y. m.
wluttu- ulottua Rk. 51 y. m.
vne- (lue *unee*) uneksia We. 57
wnestu- uneksua UT. Ap. T. 2: 17
wnhe, n. -*hi* uni Rk. 290, 291 ja 292

Waaraiä-, *waara-* varottaa We. 74, 74 b; Pr. 20
waihechtaija vaihettaja UT. Joh. 2: 14
waickene-, inf. *waiketa* vaieta UT. Marc. 1; 3: 4; 4; Ps. 20 (vert.
waikittaa)
waicku- vaikuttaa UT. Coloss. 1: 29; myös *waickutta-*
waickumise, n. -*inen* vaikutus Rk. 247
waitzeua ? UT. 2 Cor. 4: 17
waiuoin, *waiwoin*, *waijuon* ainoastaan, vain UT. Matth. 9: 21;
 Marc. 5: 28 ja 36; Rk. 93 ja 207 b
wacowarpe „laiduin“, (jalopeuran) vakoilemisvarvikko We. 125 b
walda- (lue *valdaa*) hallita UT. 3 siv.
walghaitze-, *walghase-* :*ylesw.* valaista Rk. 57, 222 b, 265, 267
 b, 301 b
walghista- valistaa Rk. F. i
walcu valo (?) We. 127 b
walcu- valistaa, valaista We. 125
walu valo, valkeus We. 39 y. m.
walua-, *walwa-* walvoa UT. Marc. 13: 34, 35 ja 37; 14: 34 ja
 37; Luc. 2: 8; Joh. Ilm. 3: 3; Rk. 355; — *waluo-* UT.
 Marc. 13: 33
waluo vartio (väkt) We. 66
wanhane- vanheta UT. Joh. 21: 18
wanhasti ennen vanhaan, muinoin UT. Gal. 1: 13

wannele- vannoella? Rk. 347

vapaa sanalla, joka merkitse sekä vapaata että autuasta, on monta muotoa; yleisenä taivutusvartalona käytetään *wapahde*, esim. UT. Matth. 17: 26; 24: 13; Marc. 13: 20; Joh. 8: 33; Ap. T. 2: 21; *wapade* 1 Cor. 7; Joh. 3 Epist. alkupuh.; *wapahe* Joh. Ilm. 6: 15; *wapaha* Matth. 17 selit.; Rk. 104 b; *wapa* UT. Luc. 18: 26; Joh. 8: 36; Rom. alk.; 1 Cor. 7; — yks. nom. *wapah* UT. Luc. 13: 12; Rom. 7: 2 ja 3; 1 Cor. 7: 39 ja 9: 19; *wapach* 1 Cor. 7; *wapa* Rom. alkupuh.; Matth. 17 selit.; 1 Cor. 9: 1; *wapadhe* Rom. alkupuh.

wapacta-, *wapatta-*, *wappatta-* vapahtaa, vapauttaa UT. Luc. 17: 19; Marc. 8: 35; Luc. 1: 47

waraija- pelätä Rk. 62 ja 97

varhan varhain UT. Marc. 1: 35

waro varu, pelko Rk. 65 b

waroia pelkääväinen: *Herra w.* Herraa p. Rk. 67

warpe, *warpei*, n. *warpe* „korpi”, varvisto Rk. 9 b; We. 97 b (kahdesti); 134; Me. G

wartiuxe, n. *-us* vartio, vartiakunta UT. Ap. T. 12: 10

wastallose, n. *-inen* vastahakoinen UT. Hebr. 12: 15

wastalucu ? *w. waiua tapactu* We. 96 b

wastoinoleua kohtuinen Rk. 69; *wastoinolema* olemme kohtuiset 69 b; *wastoin* (!) ollut We. 55

welghe, n. *-lij* veli UT. Matth. 25: 40; 28: 10; Marc. 5: 37; 6: 3

wenhelaise, *-leise*, n. *-inen* venäläinen UT. alkupuh. bb; We. 81

werha- (lue *verhaa*) verhota Rk. 78; Ps. 7; myös *werho-* We

werttamiehe, *wertamiehe*, n. *-mies* varttimies We. 90 b ja 91 b

wiero vieras, kesti UT. Tit. 1: 8; 1 Piet. 4: 9; Rk. 57 ja 280 b

wihdoin, *widhoin*, *widoin* yhden kerran UT. 1 Piet. 3: 18 ja 20;

Tit. 3: 10; Philipp. 4: 16; Hebr. 6: 4; 7: 27; 9: 7, 12, 26 ja 27; 12: 26 ja 27; Jud. 3 ja 5

wihileitze, n. *-inen* ja *-itze* viheliäinen UT. 1 Cor. 15: 19; Rk. 30 b, 188 b; 245 ja 323 b

wilkistele- horjua Piina. G 1

wilkistöxe, n. *-ös* estelys, välte Rk. 200 b

wilpiste- pettää Ps. 44

wilpuri petturi? Ps. 32

wimmítzie vimmaaja, noita UT. Ap. T. 13 loppuselit.

wipoitta-: *yंबरinsw.* pyörtää ympäri We. 114 b

- wirghotta-* eläväksi tehdä, saattaa virkoomaan UT. Matth. 11: 28; Joh. 6: 63
- wirca:* *telle, sille mirghalla* tällä, sillä tavalla UT. alkup. b; Philipp. 1: 7
- wirku-* on vireillä, vaikuttaa Rk. 309
- wiskuttelia* kuiskuttelija UT. Rom. 1: 30
- witsoi-* lyödä vitsoilla Rk. 18 b, 132 b
- woipia* mahtava Pr. 3
- wosicunnaise, -inen* vuoden vanha, vuosikuntainen We. 121 b
- wercky-* värkkyä, liikkua Rk. 135 b
- wäighy-, wäigy-, mäghy-, wägy-, mäghu-* väijyä Rk.; UT. Luc. 11: 54; 20: 20; Ap. T. 9: 24; 20: 3 ja 19; 23: 16 ja 21
- Ydh . . . ks. yt . . .*
- ylennieleni, -ns* vastenmielisesti UT. 1 Cor. 9: 17; We. 113
- ylipeijue, -we* „yลิปäivää“ Rk. 82, 87 b; Ps. 25 b ja 61 b
- yliste-* ylentää, kohottaa UT. Matth. 23: 12; Rk. 43 ja 43 b
- ylitzekeumuxe, n. -us* ylitsekäynti, rikkominen
- ymmerte-* saada tietää, „ymmärtää“ UT. Marc. 15: 45
- yrielde* vähän aikaa UT. Job. 7: 33
- ytyme, ythyme* (lue *ytymä*) *yhdyme* ydin Pr. A iii; Rk. 243 b; UT. a iii; Hebr. 4: 12; *ytimet* UT. alkupuh. a vi b
- Ödhytte-* kuluttaa, hävittää Rk. 5 b (kahdesti) (Deuter. 32: 24 ja 25); Rk. 9 ja 25
- öuckeöxe, n. -ös* öyhkäys, kerskaus Rk. 347.

Lauseopilliset muistoonpanot täytyy ajan ja tilan puutteen vuoksi jättää toiste julkaistaviksi.

Arvi Jännes.
